

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ И НАУКИ, МОЛОДЕЖИ И СПОРТА
АВТОНОМНОЙ РЕСПУБЛИКИ КРЫМ

РЕСПУБЛИКАНСКОЕ ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ
«КРЫМСКИЙ ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ»

**УЧЕНЫЕ ЗАПИСКИ
КРЫМСКОГО ИНЖЕНЕРНО-ПЕДАГОГИЧЕСКОГО
УНИВЕРСИТЕТА**

Выпуск 42

ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

**СИМФЕРОПОЛЬ
2013**

*Свидетельство о государственной регистрации печатного средства массовой информации
выдано Государственным комитетом телевидения и радиовещания Украины 12.01.2006 г.
Серия КВ № 10833.*

Сборник включен в перечень научных специальных изданий.
Постановление президиума ВАК Украины № 1-05/2 от 10.03.2010 г.

Главный редактор – Якубов Ф. Я., доктор технических наук, профессор, ректор Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Редакционная коллегия серии «Экономические науки»:

Абдуллаев Р. А. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой учета и аудита Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет» (заместитель главного редактора)

Адаманова З. О. – доктор экономических наук, доцент, заведующая кафедрой экономической теории и международной экономики Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Василенко В. А. – доктор экономических наук, профессор, профессор кафедры менеджмента Таврического национального университета им. В. И. Вернадского

Османов И. Х. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой экономики и менеджмента Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Садвокасова К. Ж. – доктор экономических наук, профессор, заведующая кафедрой финансов Евразийского национального университета им. Л. Н. Гумилёва, г. Астана, Республика Казахстан

Стефаненко М. Н. – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры учета и аудита Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет»

Чепурко В. В. – доктор экономических наук, профессор, заведующий кафедрой финансов Крымского экономического института Государственного высшего учебного заведения «Киевский национальный экономический университет имени Вадима Гетьмана»

Фазылова А. Р. (ответственный редактор)

Печатается по решению Ученого совета Республиканского высшего учебного заведения «Крымский инженерно-педагогический университет». Протокол № 6 от 30.12.2013 г.

Ученые записки Крымского инженерно-педагогического университета. Выпуск 42. Экономические науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2013. – 130 с.

В сборник включены статьи по экономическим направлениям научно-исследовательской деятельности, подготовленные профессорско-преподавательским составом, научными работниками, аспирантами и студентами Крымского инженерно-педагогического университета, а также других вузов.

Для научных работников, преподавателей, аспирантов и студентов высших учебных заведений.

Друкується за рішенням Вченої ради Республіканського вищого навчального закладу «Кримський інженерно-педагогічний університет». Протокол № 6 від 30.12.2013 р.

Вчені записки Кримського інженерно-педагогічного університету. Випуск 42. Економічні науки. – Симферополь : НИЦ КИПУ, 2013. – 130 с.

У збірник вміщено статті з економічних напрямів науково-дослідної діяльності, які підготовлені професорсько-викладацьким складом, науковцями, аспирантами, студентами Кримського інженерно-педагогічного університету, а також інших ВНЗ.

Для науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів.

СОДЕРЖАНИЕ

Раздел 1. Национальная экономика

Абдуллаев Р. А. Проблемы совершенствования организации управления развитием АПК в условиях глобализации	5
Баркова Т. Г. Основные принципы функционирования социально-ориентированной рыночной экономики Украины	8
Ваврик В. Б. Деякі особливості цінового середовища розвитку вітчизняних сільськогосподарських підприємств	10
Верна В. В. Стратегічні основи формування фінансової стійкості сучасних українських підприємств	14
Грибова Д. В. Удосконалення механізму управління економічними відносинами між виробниками овочевої продукції	18
Данкевич А. Є. Діяльність агрохолдингов в умовах загострення світової продовольчої кризи	23
Колодий С. Ю. Институциональное регулирование сбалансированности финансовых ресурсов государства и обеспечения бесперебойного финансирования	27
Кривенко В. С. Экономический механизм сферы ветеринарно-медицинского обслуживания	32
Назаркевич М. Р. Структура сукупних доходів і витрат сільських домогосподарств	36
Османов И. Х., Абрамова М. В. Формирование региональной системы переработки отходов	39
Ресульева Н. Ш. Биоэнергетический рынок Украины: условия и перспективы развития	45
Умерова З. Е., Стефаненко М. М. Методологічні аспекти формування фінансового механізму державного регулювання України	49

Раздел 2. Мировая экономика

Абдулгазис В. С. Современное состояние, тенденции и перспективы участия Украины в международных перевозках	52
Аджимет Г. Х. Диффузный характер интернет-технологий в мировой коммуникационной среде	56
Зиятдинова Н. Р. Приоритетное значение финансово-страхового стимулирования экспортного потенциала стран	63
Кальченко Т. В., Адаманова З. О. Безопасность Украины в геэкономическом контексте глобального развития	67
Кислицина О. В. Грошові перекази міжнародних трудових мігрантів: засади та сучасні тенденції	70
Кузьменко С. С. Основные особенности деятельности международных корпораций на мировом кондитерском рынке	76
Матвеева В. Ю. Трансформація національних інтеграційних пріоритетів в умовах глобальної фінансово-економічної кризи	81
Петрашко Л. П., Цівина М. С., Киян Є. М. Оцінка практик корпоративної відповідальності національних та зарубіжних банків українського бізнес-середовища: порівняльний акцент	88

Раздел 3. Учет и аудит

Садвокасова К. Ж. Роль бухгалтерского учета в обеспечении устойчивого развития банковского сектора Республики Казахстан в посткризисный период	93
Керимов А. Т. Управленческий учет в обнаружении бизнес-ограничений на основе метода IDEF9	97
Сайфутдинов И. Т., Каджаметова Т. Н. Усовершенствование организации учета основных средств на предприятии	101
Шухман М. Е. Склад та зміст внутрішньокорпоративних регламентів служби внутрішнього аудиту	104

Раздел 4. Менеджмент, туризм и рекреация

Абдулхаиров А. З. Экологический туризм в Крыму как экономический вектор развития	108
Адельсеитова Э. Б., Билялова Э. А. Особенности развития туристско-рекреационной отрасли в Украине в условиях евроинтеграции	112
Ганиева А. К. Формирование сегментов международного рынка рекреационных услуг	116
Гафарова Э. Р., Адельсеитова Э. Б. Повышение качества туруслуг как критерий эффективного управления персоналом	120
Романюк М. К. Сутність та проблеми формування інформаційного забезпечення оцінки управлінського потенціалу підприємства	124

Раздел 1. НАЦИОНАЛЬНАЯ ЭКОНОМИКА

УДК 338.43:262.1

Абдуллаев Р. А.

ПРОБЛЕМЫ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ УПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЕМ АПК В УСЛОВИЯХ ГЛОБАЛИЗАЦИИ

У статті розглядаються стратегічні напрями вдосконалення організації управління розвитком АПК України та окремих регіонів, яким, зокрема, є Автономна Республіка Крим.

Ключові слова: стратегія розвитку, глобалізація, національне господарство, регіон, АПК, організація управління, вертикальна і горизонтальна інтеграція, територіально-виробничі агропромислові кластери (об'єднання).

В статье рассматриваются стратегические направления совершенствования организации управления развитием АПК Украины и отдельных регионов, каковым, в частности, является Автономная Республика Крым.

Ключевые слова: стратегия развития, глобализация, национальное хозяйство, регион, АПК, организация управления, вертикальная и горизонтальная интеграция, территориально-производственные агропромышленные кластеры (объединения).

The article deals with the strategic direction of improving the organization of management of development of AIC of Ukraine and of the regions, what, in particular, is the Autonomous Republic of Crimea.

Key words: strategy development, globalization, the national economy, the region, agriculture, business management, vertical and horizontal integration, territorial production agribusiness clusters (associations).

Постановка проблеми. Реализация социально-ориентированной модели развития национального хозяйства Украины на современном этапе как никогда становится стратегической задачей. Страна переживает сложные времена в своем развитии: темпы роста ВВП снизились до нуля, усилился отток из страны квалифицированной рабочей силы, растет безработица, падает жизненный уровень населения, особенно в сельской местности. В результате на начало 2013 года с карты населенных пунктов Украины исчезло 641 село [1].

Проблема возрождения села, эффективное использование ресурсного потенциала АПК страны, отдельных его регионов, каковым является АР Крым, значительно обострилась с усилением процессов глобализации, что вызывает необходимость поиска эффективных мер выхода из создавшегося социально-экономического кризиса и формирования эффективной системы организации управления развитием АПК страны и отдельных регионов.

Анализ литературы. Проблемам теории и практики организации управления развитием АПК Украины и отдельных регионов в глобальной среде посвящены труды многих отечественных исследователей. Важное место среди них занимают работы таких известных ученых, как В. М. Геець, А. Е. Данкевич, Ф. В. Зиновьев, Ю. О. Лупенко, Е. М. Либанова, Ю. Н. Новиков, М. А. Миненко, П. Т. Саблук, О. Г. Шпикуляк и многих других.

Целью настоящей статьи является анализ современного состояния и определение стратегических направлений совершенствования организации управления развитием АПК страны и региона в глобальной системе.

Изложение основного материала. По индексам производства сельскохозяйственной продукции в 2011 г. по сравнению с предыдущим годом Автономная Республика Крым значительно отстает от средних показателей по Украине (АР Крым 110,5%, Украина – 117,5%) [2].

Последовательная децентрализация инвестиционного процесса при развитии различных форм собственности, повышение роли собственных источников накоплений предприятий для финансирования инвестиционных проектов обусловили необходимость более широкого использования таких источников, как собственные средства предприятий, средства внебюджетных инвестиционных фондов, средства местных бюджетов, иностранные инвестиции. Отмечаются стабилизация доли финансирования из государственного, республиканского бюджетов и поступления реальных иностранных инвестиций в сельское хозяйство АР Крым. Индекс инвестиций в основной капитал в 2011 г. достиг 122,4 по сравнению с предыдущим годом [3].

Комплексные системные подходы к реализации инвестиционных проектов позволяют обеспечить ввод в эксплуатацию значимые для автономии объекты агропромышленного комплекса, модернизировать технологические про-

цессы на предприятиях, наращивать объемы производства товаров и услуг, значительно улучшить их качество, способствовать решению социальных проблем, связанных с развитием инфраструктуры АПК. Если же анализировать аграрное производство с точки зрения полезности для общества, то определяющей относительно его особой роли в экономике региона является не столько доля ВВП (9,6% в 2011 г.), сколько социальная значимость отрасли как экономической базы для обеспечения жизнедеятельности трети населения региона. Данная отрасль является незаменимым производителем продуктов питания и сырья для промышленности. Аграрная отрасль позволяет организовать около 10 рабочих мест, а выработанная 1 гривна – получать свыше 12 гривен продукции в других отраслях. Сельские территории являются местом оздоровления (экология, зеленый туризм и т. д.), а сельское население – хранителем национальных обычаев и традиций. В странах с развитой рыночной экономикой учитывают именно эти факторы при распределении бюджетных поступлений в пользу сельского хозяйства. Так, в последние годы уровень государственных субвенций сельскому хозяйству по модели ЭПС (эквивалент производительных субвенций в процентах к стоимости аграрной продукции) составляет в Швейцарии около 73%, Норвегии – 70%, Японии – 63%, странах ЕС – 45% [4].

Во многих странах эта особенность сельского хозяйства рассматривается как один из механизмов выхода из мирового финансового кризиса. В нашем обществе, как и в органах государственной законодательной и исполнительной власти, понимание важности приоритетности развития агропромышленного производства и сельских территорий утверждается слишком медленно. И хотя в 2011 году объем бюджетной поддержки сельского хозяйства увеличился до 33,4 млн. грн., однако она не соответствует потребностям отрасли. Инвестиции в развитие социальной сферы села намного ниже потребности в них. Как следствие, ухудшаются количественные и качественные характеристики демографических процессов на селе.

Социальная инфраструктура села пришла в упадок и разрушается, снижается уровень занятости, усиливаются безработица и миграционные процессы, разрушаются традиционные жизненные устои и ценности. Поэтому необходимо решать вопрос о государственном регулировании занятости, оплаты труда и уровня доходов сельского населения, создание новых рабочих мест в каждом селе с целью полного привлечения рабочей силы в производственный потенциал аграрной отрасли и непроизводственную сферу.

Реформирование межотраслевых отношений в направлении более существенной поддержки развития аграрной экономики и стимулирования позитивных социально-экономических процессов на селе, и прежде всего в условиях финансового кризиса, является неотложной задачей финансово-экономического блока системы управления регионом.

В новых условиях существенно изменились тенденции развития форм интеграции сельского хозяйства с перерабатывающей промышленностью. Получили развитие агропромышленные формирования, создаваемые юридическими и физическими лицами, имеющими соответствующие капиталы для аренды земельных и имущественных паев у их владельцев и покупки перерабатывающих и других предприятий. Активно развиваются интеграционные структуры на базе сахарных и консервных заводов. В птицеводстве действуют мощные интегрированные структуры с замкнутым циклом производства мяса бройлеров. Интеграционными процессами охвачены и промышленные предприятия, не связанные с сельскохозяйственным производством (металлургические комбинаты, шахты), которые (еще с советских времен) организуют аграрные цеха, в которые ныне входят сельскохозяйственные предприятия с арендованными сельскохозяйственными угодьями и фермами, перерабатывающие предприятия.

Таким образом, отраслевая организация управления развитием агропромышленного производства в современных условиях стимулирует вертикальную интеграцию и через формирование корпоративных агропромышленных объединений, в частности агрохолдингов – предпринимательских объединений корпоративного типа, основанных на аренде рассредоточенных больших земельных массивов, обеспечивает эффективность функционирования аграрного сектора экономики. Эти объединения корпоративного типа имеют ряд преимуществ крупнотоварного производства инновационного характера: высокий уровень специализации; активное привлечение инвестиций для технического переоснащения; внедрение инновационных технологий в производство и переработку сельскохозяйственной продукции, производство продуктов питания высокого качества, возможности выхода на внешние рынки без посредников. Вместе с тем их деятельность приводит к обострению социальных проблем на селе: росту уровня безработицы, часто нерациональному использованию земли, установлению заниженных внутрикорпоративных цен и т. д. Поэтому следует сформировать необходимую законодательную и нормативную базу аграрного землепользования, в том

числе по вопросам совершенствования арендных земельных отношений путем создания конкурентной среды среди потенциальных арендаторов, защиты и гарантирования прав крестьян-арендодателей, упорядочения отношений с работающими по справедливому распределению добавленной стоимости, с органами местного самоуправления и исполнительной власти в направлении активного участия в развитии сельских территорий в контексте стратегии развития АР Крым до 2020 года [5].

Следует отметить, что процесс реализации данного проекта весьма не прост. В качестве инструмента предлагается создание Земельного Банка как института регулирования отношений собственности на землю на основе залога. Однако до сих пор не определены функции Земельного Банка как института кредитной системы и распорядителя государственной собственности на землю, что требует принятия ряда законодательно-нормативных актов, регулирующих отношения собственности на землю в Украине.

Особое значение для обеспечения конкурентоспособности отрасли имеет внедрение рынка сельскохозяйственных земель, который будет действовать в организационно-экономической и правовой среде, что обеспечит заключение гражданско-правовых сделок гражданами, юридическими лицами и государством по поводу перехода права собственности на земельный участок или права пользования ею в определенном законодательством порядке. И это один из перспективных путей организации крупнотоварного производства, позволяющий сохранить преимущества агропромышленного производства и вместе с тем направить их деятельность на развитие сельских местностей, – стимулирование развития горизонтальных интеграционных процессов.

Мировой опыт убеждает, что в условиях глобализации секторальный (отраслевой) подход к организации производства и управления теряет свои позиции, и на первый план выходят системы кластерной организации взаимосвязей фирм и организаций, стимулирующие горизонтальную интеграцию. Кластерная организация агропромышленного производства предусматривает концентрацию и специализацию агропромышленного производства с формированием на конкретной территории замкнутых циклов: «производство–хранение–переработка–реализация продукции сельского хозяйства» на основе интеграции с использованием механизмов корпоративизации и кооперации для получения участниками кластеров конкурентоспособной продукции и повышения прибыльности, а кластерная организация сельских территорий и поселений – путем комплексного управления развитием современ-

ных агропромышленных, агросервисных, жилых и культурных зон на основе экономической самодостаточности и устойчивого развития. То есть необходимо целенаправленно формировать территориально-производственные агропромышленные кластеры (объединения) с высоким уровнем специализации и концентрации отраслей агропромышленного производства для наиболее полного использования природных и пространственных преимуществ сельской территории и на этой экономической базе развивать социально-экономические кластеры для создания надлежащих условий жизнедеятельности сельских жителей и формирование привлекательного имиджа украинского села. Переход на кластерную организацию развития агропромышленного производства и сельских территорий должен быть отражен в аграрной политике как долгосрочная программная задача, успешное выполнение которой требует координации усилий производственных формирований, органов местного самоуправления, регионального и государственного управления, направления их общих финансовых ресурсов и средств для достижения определенных для каждого агропромышленного и социально-экономического кластера направлений и приоритетов. При такой организации производства роль районных и областных управлений агропромышленного развития будет расти, так как большая часть организационных, координационных и контрольных функций будет передаваться на местный уровень. Требуется усовершенствования также система социально-экономического мониторинга развития сельского хозяйства страны, ее отраслей и регионов для информационной поддержки деятельности органов государственного и общественного управления АПК.

Выводы.

1. Таким образом, целесообразно было бы активизировать поиск вариантов организации сельского хозяйства на основе кластерных форм регионального сотрудничества, что дало бы возможность успешно решать вопросы инновационного развития агропромышленного производства в комплексе с социально-экономическим развитием сельских территорий, а также определить пути развития соответствующей производственным отношениям системы управления агропромышленным производством.

2. Еще одна комплексная проблема, которую нужно решить на пути инновационного развития социально направленного агропромышленного производства, – его диверсификация в направлении определения оптимальных соотношений производства растениеводческой и животноводческой продукции, развития органического земледелия, мощностей для производства.

ЛИТЕРАТУРА

1. Из карты Украины исчезло 641 село [Электронный ресурс] // Украинская правда. – Режим доступа : <http://www.pravda.com.ua/rus/news/2013/04/9/6987778/>.
2. Информация сайта Государственной службы статистики Украины / Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
3. Статистический ежегодник Автономной Республики Крым за 2011 год / Главное управление статистики в Автономной Республике Крым. – Симферополь, 2012. – 564 с.
4. Саблук П.Т. Основні напрями удосконалення державної аграрної політики в Україні / П.Т. Саблук, Ю.Я. Лузан // Економіка АПК. – 2011. – № 5. – С. 3–16.
5. Стратегия развития Крыма [Электронный ресурс] / Совет министров автономной республики Крым. – Режим доступа : <http://www.ark.gov.ua/komitet-ekonomicheskix-reform/strategiya-razvitiya-kryma/>.

УДК 336.02:332.012.23(477)

Баркова Т. Г.

ОСНОВНЫЕ ПРИНЦИПЫ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СОЦИАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОЙ РЫНОЧНОЙ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

У статті розглянуті основні принципи функціонування соціально-орієнтованої ринкової економіки та фінансового забезпечення соціальної сфери.

Ключові слова: соціально-орієнтована ринкова економіка, фінансове забезпечення, фінансові інструменти.

В статье рассмотрены основные принципы функционирования социально-ориентированной рыночной экономики и финансового обеспечения социальной сферы.

Ключевые слова: социально-ориентированная рыночная экономика, финансовое обеспечение, финансовые инструменты.

The article considers the main principles of functioning of socially-oriented market economy and social financial provision.

Key words: socially-oriented market economy, financial provision, financial instruments.

Постановка проблемы. Финансовое обеспечение социальной сферы есть совокупность разработанных на научной и законодательной основе многообразных видов и форм финансовых отношений, принципов их организаций, методов регулирования и управления в целях эффективного использования.

Анализ литературы. Вопросы исследования сути социальной сферы и механизма их финансового обеспечения нашли отражение в работах Т. М. Боголиб, Б. М. Данилишина, М. А. Козориза, А. И. Мярковского.

Вопросами совершенствования украинской социальной сферы занимаются многие современные экономисты. Исследования сути образовательных учреждений здравоохранения, культуры и механизма их финансового обеспечения нашли отражение в работах В. Андрущенко, В. Геець, М. З. Зеуровского, А. Кинах, А. И. Мярковского, Г. С. Мочерник, В. О. Огневьюк, А. Чухно.

Цель данной статьи – рассмотреть основные принципы социально-ориентированной рыночной экономики.

Изложение основного материала. Социально-ориентированная рыночная экономика – это компромисс, взаимодополнение теории и

практики свободного рынка, с одной стороны, и государственное регулирование – с другой [1, с. 7]. Деятельность государства должна быть направлена не на вытеснение рыночных механизмов и структур, а наоборот, на их дополнение, усовершенствование, эффективность и т. д. Ведущие экономисты П. Самуэльсон и В. Нордхаус отмечают, что эффективному и гуманному обществу для функционирования современной экономики необходимы две составные смешанные системы – рынок и государство [2, с. 58]. Экономическое развитие позволяет решать социальные проблемы в стране намного эффективнее, нежели централизованное перераспределение постоянных ограниченных ресурсов. Представитель немецкой школы Людвиг Эрхард отметил: «Повышение жизненного уровня есть не столько проблема распределения, сколько проблема производства, точности, продуктивности. Решение лежит не в распределении, а в умножении национальной продукции» [3].

Рассмотрим сущность основных принципов функционирования социально-ориентированной рыночной экономики.

1. Принцип индивидуальности.

В центре внимания должен быть человек как личность, индивидуум, а не коллектив, госу-

дарство, которое материальное или общественное благо. Как отметил И. Савченко: «Критерием и судьёй хорошего и плохого в хозяйственной политике являются не догматы и не групповые интересы, а исключительно человек, потребитель, народ. Одобрить ту или другую политику можно лишь в том случае, если она служит и пока служит пользе и благу людей, человека, как такового» [4, с. 28].

Человек является источником, средством и целью экономической политики, достоинство которого признаётся.

2. Принцип солидарности.

Экономическая солидарность, социальная справедливость включает в себя требования к государственному регулированию с позиции обеспечения равных условий жизни независимо от территории проживания, социальной принадлежности. По мнению О. Г. Головкина: «Критерием социальной справедливости в экономической сфере является соответствие вознаграждения экономических субъектов, величине их трудового вклада, количества и качества общественно-необходимой работы; в социальной сфере – соответствие между заслугами отдельных лиц, трудовых коллективов и их общим признанием» [5, с. 36].

3. Принцип субсидиарности.

В основе данного принципа лежит распределение полномочий согласно возможностям. Философским основанием считаются слова папы Пия XI энциклики 1931 г.: «Этот наисерьёзнейший принцип не должен быть ни изменённый, ни ослабленный: равно как возможности, которые могут использоваться по собственной инициативе и собственными силами, не должны отбираться у людей и передаваться общине, как будет несправедливым и нарушить общественный порядок, если у меньших группировок будет отобрано и передано более широким общинам высшего ранга функции, с которыми они могли бы справиться и сами» [6, с. 2]. То есть все, чего отдельный человек способен достичь по собственной инициативе и собственными усилиями, не должно испытывать препятствий со стороны общества или государства [1, с. 11].

С другой стороны, согласно духу принципа субсидиарности, вмешательство государства допустимо лишь в том случае, когда без его помощи невозможно достичь поставленных целей [7, с. 212], что в сфере высшего образования находит свое выражение в государственной поддержке получения человеком знаний для дальнейшей самореализации. Одновременно признаётся необходимость и важность посреднических групп и учреждений (институты гражданского общества, профсоюзы, сообщества, политиче-

ские партии, гуманитарные заведения, фонды, ассоциации и другие не государственные учреждения), которые могут быть задействованы государством для решения своих социальных задач и реализации социальных функций [4].

Для результативного функционирования социально-ориентированной рыночной экономики необходимо эффективное финансовое обеспечение. Существуют различные подходы к трактовке понятия «финансовое обеспечение».

Многие отечественные учёные (С. И. Юрий, В. М. Федосов) трактовали формирование целевых денежных фондов и их эффективного использования с выделением пяти основных элементов: финансовое обеспечение субъектов хозяйствования, самофинансирование, кредитование, бюджетное финансирование и инвестиции, аренда [8, с. 94–95].

В. М. Опарин определяет, что финансовое обеспечение реализуется на основе определённой системы финансирования, которая может осуществляться через самофинансирование, кредитование [9, с. 56].

Д. С. Олейник утверждает, что основы организации финансового обеспечения определяют объёмы финансовых ресурсов, их научно-обоснованное прогнозирование, создание финансовых резервов, нормативно-правовое обеспечение [10, с. 5].

О. И. Москалёв рассматривает финансовое обеспечение как совокупность экономических отношений, которые возникают при поиске получения и эффективного использования финансовых ресурсов и организационно-управленческих принципов, методов и форм жизнедеятельности территориальных единиц и хозяйственных субъектов.

Выводы. Таким образом, основными принципами функционирования социально-ориентированной рыночной экономики являются индивидуальность, солидарность и субсидиарность. Принципы, на которых базируются механизмы финансового обеспечения социальной сферы в условиях социально-ориентированной рыночной экономики, к которым стремится Украина, являются системность, экономическая обоснованность, объективность, справедливость, сбалансированность, целесообразность использования средств и рациональность.

Практическая реализация возможна только при использовании соответствующих методов данного механизма. Каждый из финансовых методов предусматривает использование финансовых инструментов, которые тесно связаны между собой, наделены определённой экономической нагрузкой и имеют объективные пределы применения.

ЛИТЕРАТУРА

1. Соціальна ринкова економіка: основні орієнтири для України / [Р. Клангам, О. Олійник, А. Мокій та ін.] ; під ред. проф. Р. Клангама. – К. : Інститут реформ, 2003. – 64 с.
2. Самуельсон П. А. Экономика / П. А. Самуельсон, В. Д. Нордхаус, Д. Вильямс ; [пер с англ.]. – [16-е изд.]. – М. : Вильямс, 2001. – 688 с.
3. Эрхард Л. Благосостояние для всех / Людвиг Эрхард ; [пер. с нем. Б. Б. Багаряцкого, В. Г. Гребенникова]. – М. : Дело, 2001. – 325 с.
4. Савченко І. Соціальна політика як фактор розвитку соціальної держави / І. Савченко // Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. – 2005. – № 4. – С. 436–442.
5. Головніна О. Г. Основи соціальної економіки : підручник / О. Г. Головніна. – К. : Арістей, 2006. – 612 с.
6. Балабанов И. Т. Основы финансового менеджмента. Как управлять капиталом / И. Т. Балабанов. – М. : Финансы и статистика, 1994. – 384 с.
7. Бровинська Н. Демократизація та регіональні аспекти трансформації України / Н. Бровинська // Розвиток демократії в Україні : міжнародна наукова конференція, 30 вересня – 1 жовтня 2000 р. : тези доповідей. – К. : Центр Освітніх Ініціатив, 2001. – С. 210–215.
8. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. – К. : Знання, 2008. – 611 с.
9. Опарін В. М. Фінанси (загальна теорія) : навчальний посібник / В. М. Опарін. – [2-ге вид. доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2005. – 240 с.
10. Олійник Д. С. Фінансове забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. екон. наук : спец. 08.04.01 «Фінанси, грошовий обіг і кредит» / Д. С. Олійник. – К., 2003. 17 с.

УДК 325.455:338.5:336.02

Ваврик В. Б.

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ЦІНОВОГО СЕРЕДОВИЩА РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті відображені теоретичні основи сутності цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств. Воно визначається як система цінових чинників, які впливають на процес відтворення, структуру, результати і методи діяльності. Проведено порівняння цін на продовольчі товари на світовому та вітчизняному ринках. Визначено особливості вітчизняного цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств. Встановлено, що динаміка цін на вітчизняному агропродовольчому ринку після фінансової кризи 2008 р. суттєво відрізняється від загальносвітових тенденцій.

Ключові слова: цінове середовище, сільськогосподарське підприємство, світовий ринок.

В статье отражены теоретические основы сущности ценовой среды развития сельскохозяйственных предприятий. Она определяется как система ценовых факторов, влияющих на процессы воспроизводства, структуру, результаты и методы деятельности. Проведено сравнение цен на продовольственные товары на мировом и отечественном рынках. Определены особенности отечественной ценовой среды развития сельскохозяйственных предприятий. Установлено, что динамика цен на отечественном агропродовольственном рынке после финансового кризиса 2008 г. существенно отличается от общемировых тенденций.

Ключевые слова: ценовая среда, сельскохозяйственное предприятие, мировой рынок.

The article reflects theoretical bases of price surrounding of the agricultural enterprises. It was conducted the comparison of food prices in global and domestic markets. It was determined the peculiarities of the agricultural enterprises domestic price surrounding. It was based on the analysis of the food prices dynamics in the domestic and global food markets concluded significant differences in the economic behavior of domestic entrepreneurs engaged in the agri-food sector. It's essence is to ensure that the financial crisis, they do not care primarily about maintaining the pre-crisis price level, rather than maintain sales volume. Such economic behavior of entrepreneurs leads not only to reduce their potential economic benefits, but also to significant losses of consumers of their products.

Key words: pricing environment, agricultural enterprise global market.

Постановка проблеми. Кожне підприємство функціонує у певному ціновому середовищі. Воно вступає в різноманітні види взаємозв'язків з багатьма економічними партнерами, і ціни виступають їх регулятором. Для сільськогосподарських підприємств найважливішими є такі скла-

дові цінового середовища, як ціни на продовольчі товари та на сільськогосподарську продукцію, їх динаміка в ретроспективі та очікувані перспективні параметри. Після вступу нашої країни до СОТ, що призвело до подальшої лібералізації зовнішньої торгівлі, вони у все більшій мірі за-

лежать від цін світового ринку. Але тенденції на світовому та національному ринках продовольства не завжди співпадають. У зв'язку з цим актуальною постає проблема використання можливостей реалізації національних економічних інтересів в умовах нестабільності ситуації на світовому продовольчому ринку з метою підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва та кращого задоволення потреб вітчизняних споживачів у продовольчих товарах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Дослідженню проблем ціноутворення на продукцію сільськогосподарських підприємств та продовольчих товарів присвятили свої наукові розвідки багато вітчизняних вчених. Серед них слід виділити праці М. М. Артуса [1], В. М. Онегіної [2], П. Т. Саблука [3], М. Й. Хорунжого [4], Л. О. Шкварчук [5], О. М. Шпичака [6] та ін. У їхніх працях знайшли відображення основні аспекти досліджуваної проблеми. Однак поза їх увагою поки що залишається розгляд окресленої проблеми під кутом зору цінового середовища функціонування сільськогосподарських підприємств.

Мета даної статі полягає у визначенні суті цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств та виявленні деяких його особливостей у нашій країні.

Виклад основного матеріалу. Ціна є не лише результатом взаємодії попиту і пропозиції. Вона активно впливає на виробництво. Рівень ціни відображає інтерес споживача, оскільки

придбавши певний товар і заплативши за нього певну кількість грошей, він розраховує на задоволення своїх потреб у процесі експлуатації придбаного товару. В ціну закладений також інтерес виробника – у процесі реалізації продукції він повинен покрити свої затрати на її виробництво, оскільки заради них він відмовляється від інших благ. При цьому дані затрати повинні не лише окупитися, але й забезпечити виробникові отримання певних прибутків. Таким чином, вартість в умовах ринкової економіки проявляє себе як альтернативна вартість і виступає у вигляді ціни на конкретні види товарів. Вона виступає однією з ключових складових економічного середовища розвитку сільськогосподарських підприємств.

Для системної характеристики дії чинників на розвиток організацій, зокрема підприємств, економічною наукою розроблена категорія оточення. Згідно з Р. А. Веббером, оточення – це сума чинників, які впливають або можуть впливати на будь-який аспект функціонування організації (інституції), на її цілі, розмір, структуру, результати і методи діяльності [7, с. 23].

Р. В. Гріффін у своїй капітальній праці «Основи управління організаціями» розкрив теоретичні основи оточення організацій, а також класифікував його види [8, с. 59].

Нами визначені складові моделі оточення сільськогосподарських підприємств, основою для розробки якої стали погляди цього вченого. Вони відображені у табл. 1.

Таблиця 1.

Складові моделі оточення сільськогосподарських підприємств*.

Внутрішнє оточення	Зовнішнє оточення цільове	Зовнішнє оточення загальне
Власники	Покупці	Вимір економічний
Керівники	Постачальники	Вимір середовищний
Працівники	Конкуренти	Вимір технічний
Організаційна культура	Робоча сила	Вимір політико-правовий
	Регулятори	Вимір соціокультурний
	Стратегічні союзники	Вимір міжнародний

*Адаптовано автором на основі розробок Р. В. Гріффіна [8, с. 59].

Зважаючи на особливості підприємництва у сільському господарстві, його високий рівень залежності від навколишнього природного та соціального середовища, нами виділено окремо середовищний вимір зовнішнього загального оточення, якого Р. В. Гріффін в своїй роботі не виділяє.

Вимір економічний визначається загальними закономірностями розвитку господарської системи, в якій функціонує підприємство. До економічних чинників більшість вчених відносять загальне економічне зростання, інфляцію, величину кредитного процента, рівень безробіття. На нашу думку, одним з найважливіших елементів

економічного виміру є ціни. Справа в тому, що у всьому світі спостерігається чітко виражена тенденція до зростання цін на різноманітні види товарів і послуг. Однак темпи зростання цін на окремі їх види значно відрізняються між собою. Це заставляє підприємства реагувати на зміни в рівні співвідношення цін.

Сільськогосподарські підприємства, як правило, мають обмежені можливості (порівняно з підприємствами інших галузей економіки) в переорієнтації налагодженої системи виробництва відповідно до вимог цінового чинника. У них у зв'язку з довготривалим періодом виробництва, особливо у тваринництві, пристосування до ви-

мог ринку відбувається значно повільніше. Однак зміни помітні. У розвинутих країнах, наприклад, нарощується виробництво органічної продукції, хоча ціни на неї нерідко є значно вищими порівняно з цінами на продовольство, вироблене за звичайними технологіями. Така економічна поведінка сільськогосподарських та переробних підприємств стала можливою у зв'язку зі зменшенням частки витрат на продовольство у структурі грошових витрат домогосподарств.

Цінове середовище розвитку сільськогосподарських підприємств ми визначаємо як систему цінових чинників, які впливають на процес відтворення, структуру, результати і методи діяльності. Його елементами є ціни на споживані сільськогосподарськими підприємствами ресурси та вироблену продукцію, орендна плата за землю та величина заробітної плати працівників. Зміни в ціновому середовищі обов'язково повинні враховуватися в повсякденній діяльності власників та керівників сільськогосподарських підприємств. Результатом відповідного цінового моніторингу повинна стати корекція чи докорінні зміни у прийнятих управлінських рішеннях.

Цінове середовище розвитку сільськогосподарських підприємств складається незалежно від їх цілей та прийнятих управлінських рішень. Сільськогосподарські підприємства функціонують у конкурентному середовищі. Вони ніколи не були і не будуть монополістами на ринках і тому не мають важелів впливу на тенденції роз-

витку цінового середовища. У цій сфері визначальний вплив мають чинники глобального характеру. Однак це зовсім не означає, що сільськогосподарські підприємства не мають ніяких можливостей впливати на ті процеси, які відбуваються в ціновому середовищі їх розвитку.

Для визначення особливостей функціонування цінового середовища розвитку сільськогосподарських підприємств у нашій країні нами насамперед проведено аналіз цінових тенденцій на світовому та вітчизняному агропродовольчих ринках. Продовольча та сільськогосподарська організація ООН щорічно розраховує індекс цін на продовольство у світі. Він обчислюється як середня арифметична зважена з величини індексів зростання цін на визначені групи товарів відповідно до їх питомої ваги в експорті в середньому за 2002–2004 рр. Весь набір продовольчих товарів-представників для розрахунку даного індексу складається з 55 видів. Аналогічні індекси цін на продовольчі товари у Львівській області визначалися за даними Державної служби статистики [9].

Протягом 2000–2012 рр. ціни на продовольство у світі зросли у 2,12 разів. За аналогічний період ціни на продовольчі товари у Львівській області зросли у 2,27 разів. Таким чином, темпи зростання цін на продовольство у Львівській області були дещо вищими порівняно зі світовими. Але основна особливість полягає не тільки в цьому (рис. 1).

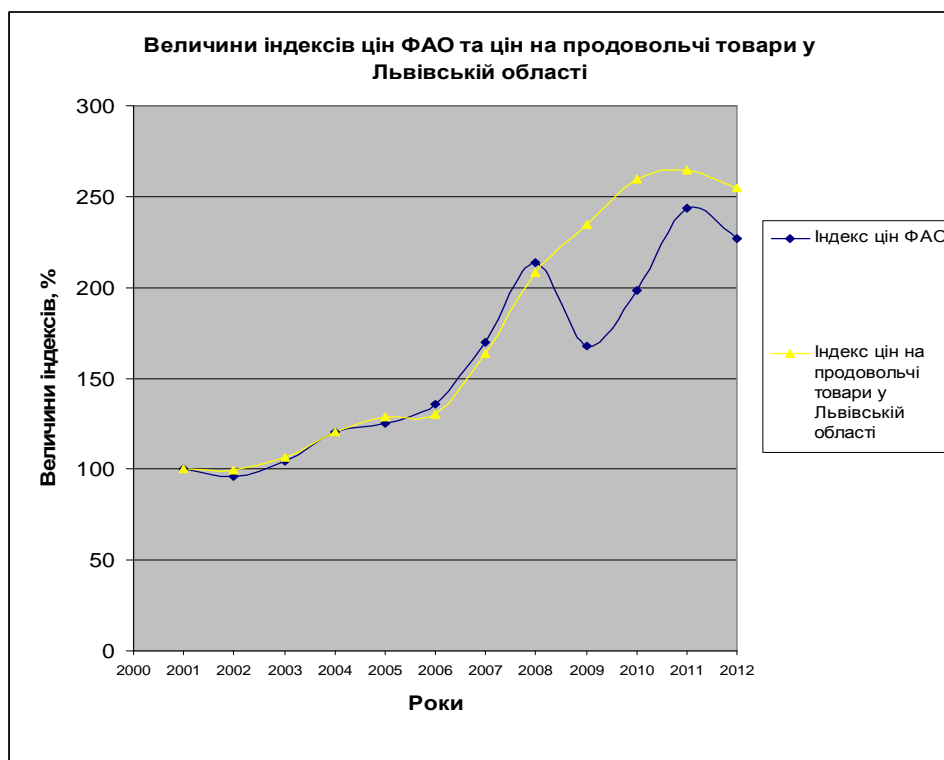

Рис. 1. Величини індексів цін на продовольство у світі ФАО та цін на продовольчі товари у Львівській області, %*.

*Розрахунки автора на основі джерела [6].

З рис. 1 видно, що світові ціни на продовольство неухильно зростали протягом 2000–2008 рр. У 2009 р. вони різко знизилися у зв'язку з фінансовою кризою. І лише з 2010 р. відновився процес їх подальшого зростання.

У нашій країні цінової «ями» не спостерігалося. У 2009 р. ціни на продовольчі товари у Львівській області зростали, хоча за даними Головного управління статистики області реальні наявні доходи населення порівняно з 2008 р. знизилися на 11,7%. Це означає одне – підприємці, зайняті в агропродовольчій сфері регіону, весь тягар фінансової кризи перекинули на плечі споживачів, не бажаючи зменшувати свої прибутки. У цьому полягає ще одна особливість розвитку цінового середовища функціонування сільськогосподарських підприємств у нашій країні.

Такі тенденції не були дивними в 90-х роках минулого століття, адже на той час ціни на вітчизняному агропродовольчому ринку у доларо-

вому еквіваленті були значно нижчими порівняно з цінами світового ринку, і в умовах лібералізації економіки, зокрема зовнішньої торгівлі, вони неминуче зростали прискореними темпами, оскільки однією з характерних ознак відкритої економіки є відносно однаковий рівень цін на різноманітні види товарів, у тому числі продовольчих. Однак у наступному десятилітті ціни на основні види продовольчих товарів у нашій країні перевищили за своїм рівнем аналогічні ціни в більшості європейських країн, зокрема в сусідній Польщі. Тому їх подальше зростання свідчить не лише про недостатній рівень відкритості вітчизняного агропродовольчого ринку, але й про наявність значних об'єктивних та суб'єктивних перешкод на шляху руху товарів через митні кордони країни. По окремих групах продовольчих товарів ситуація ще складніша. Порівняння індексів світових та внутрішніх цін на молочні продукти показало ще гірші співвідношення між ними (рис. 2).

Рис. 2. Величини індексів цін на молочні продукти у світі та у Львівській області, %*.

*Розрахунки автора на основі джерела [3].

Проведені нами аналогічні розрахунки по таких групах товарів, як м'ясо та м'ясопродукти, олії та жири показали існування таких самих тенденцій. Лише індекси цін на цукор у нашій країні впродовж 2000–2012 рр. були нижчими порівняно зі світовими.

Висновки. Цінове середовище розвитку сільськогосподарських підприємств у нашій країні значно відрізняється від інших країн світу. Крім відмінностей у цінах на споживані підприємствами виробничі ресурси, доступності бан-

ківських кредитів, для нього характерна й така особливість, як випереджаюче зростання цін на продовольчі товари на внутрішньому ринку порівняно зі світовим. Це потенційно створює для них сприятливі умови для підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артус М. М. Формування механізму ціноутворення в умовах ринкової економіки / М. М. Артус. – Тернопіль : Ек. думка, 2002. – 354 с.

2. Онегіна В. М. Державне регулювання цін і доходів сільськогосподарських товаровиробників : монографія / В. М. Онегіна. – К. : ННЦ «ІАЕ», 2007. – 588 с.
3. Саблук П. Т. Ціновий фактор у розвитку сільськогосподарського виробництва / П. Т. Саблук, В. Я. Месель-Веселяк // Економіка АПК. – 2011. – № 3. – С. 3–10.
4. Хорунжий М. Й. Проблеми ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / М. Й. Хорунжий // Економіка АПК. – 2011. – № 1. – С. 57–61.
5. Шкварчук Л. О. Ціни і ціноутворення : навч. посібник / Л. О. Шкварчук. – Луцьк, 2002. – 273 с.
6. Шпичак О. М. Теоретико-методологічні аспекти ціноутворення на сільськогосподарську продукцію / О. М. Шпичак // Економіка АПК. – 2012. – № 8. – С. 3–11.
7. Веббер Р. А. Основы управления организациями / Р. А. Веббер. – М. : Наука, 2003. – 569 с.
8. Гриффин Р. В. Основы управления организациями / Р. В. Гриффин. – М. : Наука, 2001. – 602 с.
9. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 р. – Львів, 2013. – Ч. 1. – 369 с.

УДК 658.14/.17(477)

Верна В. В.

СТРАТЕГІЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Розглянуто значення фінансової стійкості в діяльності підприємств, описані основні підходи до визначення фінансової стійкості, а також базові стратегії і субстратегії підтримання фінансової стійкості підприємства. Виявлені зовнішні та внутрішні фактори, що впливають на фінансову стійкість підприємства, а також засоби оперативної нейтралізації ризику зниження фінансової стійкості.

Ключові слова: підприємство, фінансова стійкість, стратегія, ризик зниження фінансової стійкості.

Рассмотрено значение финансовой устойчивости в деятельности предприятий, описаны основные подходы к определению финансовой устойчивости, а также базовые стратегии и субстратегии поддержания финансовой устойчивости предприятия. Выявлены внешние и внутренние факторы, влияющие на финансовую устойчивость предприятия, а также средства оперативной нейтрализации риска снижения финансовой устойчивости.

Ключевые слова: предприятие, финансовая устойчивость, стратегия, риск снижения финансовой устойчивости.

Further developed theoretical concepts, methodological approaches and to develop recommendations for the formation of a strategic framework of financial stability of modern Ukrainian enterprises. In this paper the importance and urgency of the issues management and strategic planning for the financial sustainability of the crisis at the present stage of development of the Ukrainian economy. Discusses the importance of financial stability in the activity of enterprises, the basic approaches to the problem of quantifying the financial stability and the basic strategies that must comply with the instructions for maintaining the financial stability of the company. Identification of external and internal factors affecting the financial stability of the enterprise, as well as a means to reduce operational risk neutralization of financial stability. Sub-strategies have been developed to govern the financial stability of enterprises.

Key words: enterprise, financial firmness, strategy, risk of decline of financial firmness.

Постановка проблеми. В умовах подальшого розвитку ринкових відносин в Україні для успішного здійснення управління капіталом підприємств одною з найважливіших характеристик їх функціонування є стабільність фінансового стану з позиції довгострокової перспективи. Вона пов'язана насамперед із загальною фінансовою структурою, рівнем платоспроможності, фінансовою незалежністю і конкурентоспроможністю.

Аналіз літератури. Значний внесок у розробку теоретичних і практичних основ фінансової стійкості підприємств внесли відомі вітчизняні та зарубіжні вчені Л. Андреева, М. Білик, В. Забродський, В. Ковальов, О. Кононенко, М. Ко-

рбов, Г. Крамаренко, Н. Мамонтова, А. Поддєрьогін, Н. Притуляк, В. Родіонова, О. Рудницька, Г. Савицька, Ю. Цал-Цалко, А. Шеремет, Н. Ярошевич та інші.

Метою статті є подальший розвиток теоретичних аспектів, методичних підходів і розробка рекомендацій щодо формування стратегічних основ фінансової стійкості сучасних українських підприємств.

Виклад основного матеріалу. Як свідчать данні Держкомстату України, за перші 5 років після реєстрації нових підприємств близько 85% з їх загалу ліквідуються. Але в сучасних кризових економічних умовах будь-яке підприємство,

навіть велике, може опинитися в кризовій ситуації. Насамперед це пов'язано з тим, що окремо взяте підприємство не є ізольованим від зовнішнього середовища. Воно співпрацює з іншими суб'єктами підприємницької діяльності, державою, споживачами, які, своєю чергою, впливають на його фінансовий стан. В Україні за останні роки, починаючи з кризового 2008 року, збитки підприємств почали істотно зростати. Таким чином, у 2009 році загальна кількість підприємств, які знаходяться у процедурах банкрутства зросла на 37,96% порівняно з попереднім роком, а частка збиткових підприємств – на 6,2% [1].

З початку 2013 р. 42,6% вітчизняних підприємств працювали збитково. Питома вага власного капіталу в структурі пасивів становила 34,6%. Крім того, 88,5% оборотних активів були сформовані за рахунок поточних зобов'язань, що є негативною тенденцією і говорить про їх низьку ліквідність, неплатоспроможність і значну фінансову залежність від зовнішніх ресурсів.

Збереження таких тенденцій в подальшому може призвести до банкрутства цих підприємств, тому проблема формування фінансової стійкості підприємств в умовах нестабільного зовнішнього середовища є дуже актуальною.

Єдиного загально визнаного підходу до розв'язання задачі кількісного визначення фінансової стійкості та побудови відповідних алгоритмів оцінки немає. Однак, на думку О. Ко-

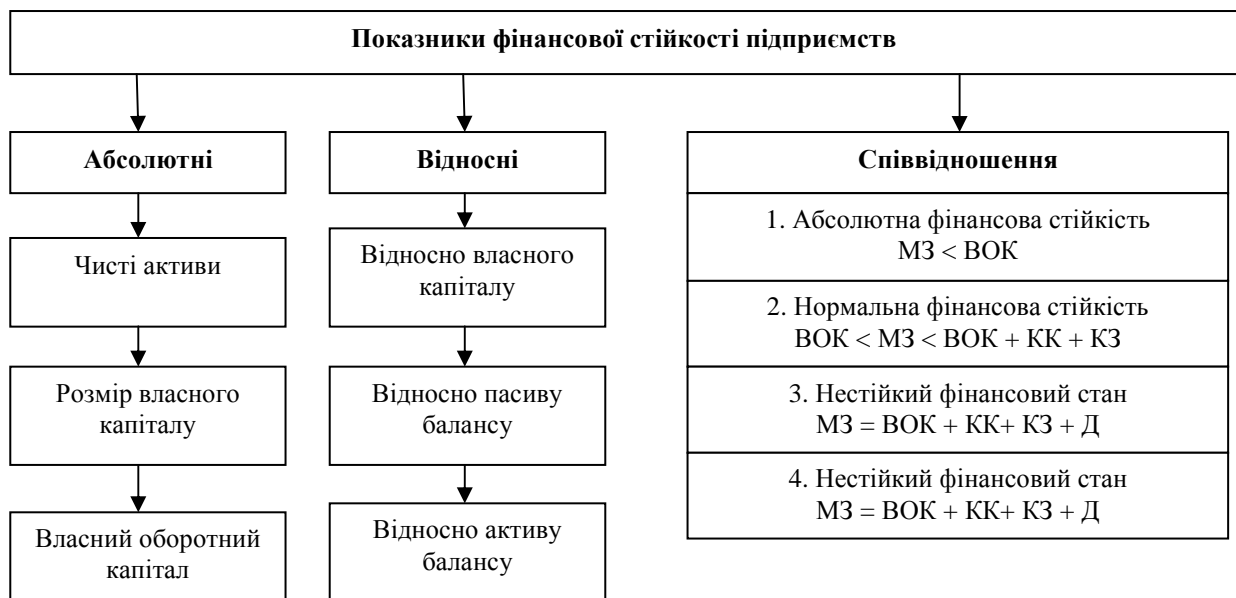
ноненко [2, с. 34], стосовно методів розв'язання цієї задачі існує два основні підходи:

- 1) оцінка фінансової стійкості підприємства базується в основному на даних про джерела фінансування, тобто тільки на підставі даних пасиву балансу;
- 2) оцінка фінансової стійкості підприємства визначає взаємозв'язки між активом і пасивом балансу, тобто простежує напрямки використання джерел.

На наш погляд, другий метод є більш логічним і повним з економічної точки зору. З усіх показників, які характеризують фінансову стійкість підприємства, більшість авторів виділяють узагальнюючий показник фінансової стійкості – залишок або нестачу джерел коштів для формування запасів чи затрат [3, с. 115]. Цей показник отримують у вигляді різниці розміру джерел коштів і розміру запасів та затрат. Для характеристики джерел формування запасів і затрат використовуються кілька показників:

- наявність власних обігових коштів;
- наявність власних і довгострокових позикових коштів на формування запасів та витрат;
- загальна сума основних джерел формування запасів і затрат.

Таким чином оцінка фінансової стійкості з точки зору взаємозв'язків між активом і пасивом балансу проводиться із використанням низки основних фінансових показників (рис. 1).

де МЗ – запаси, ВОК – власні оборотні кошти, КК – короткострокові кредити та позики, КЗ – кредиторська заборгованість, Д – додаткові джерела, які послаблюють фінансову напруженість (тимчасово вільні власні кошти, залучені кошти, кредити банку на тимчасове поповнення оборотних коштів та інші позичені кошти).

Рис. 1. Основні показники фінансової стійкості підприємства з точки зору напрямків використання коштів.

Як вважає Н. В. Бугас [4, с. 27] і Н. Мамонтова [5], фінансова стійкість формується під впливом внутрішнього та зовнішнього середо-

вища фірми. У зв'язку з цим нами були виявлені основні групи факторів, які впливають на фінансову стійкість українських підприємств (рис. 2).

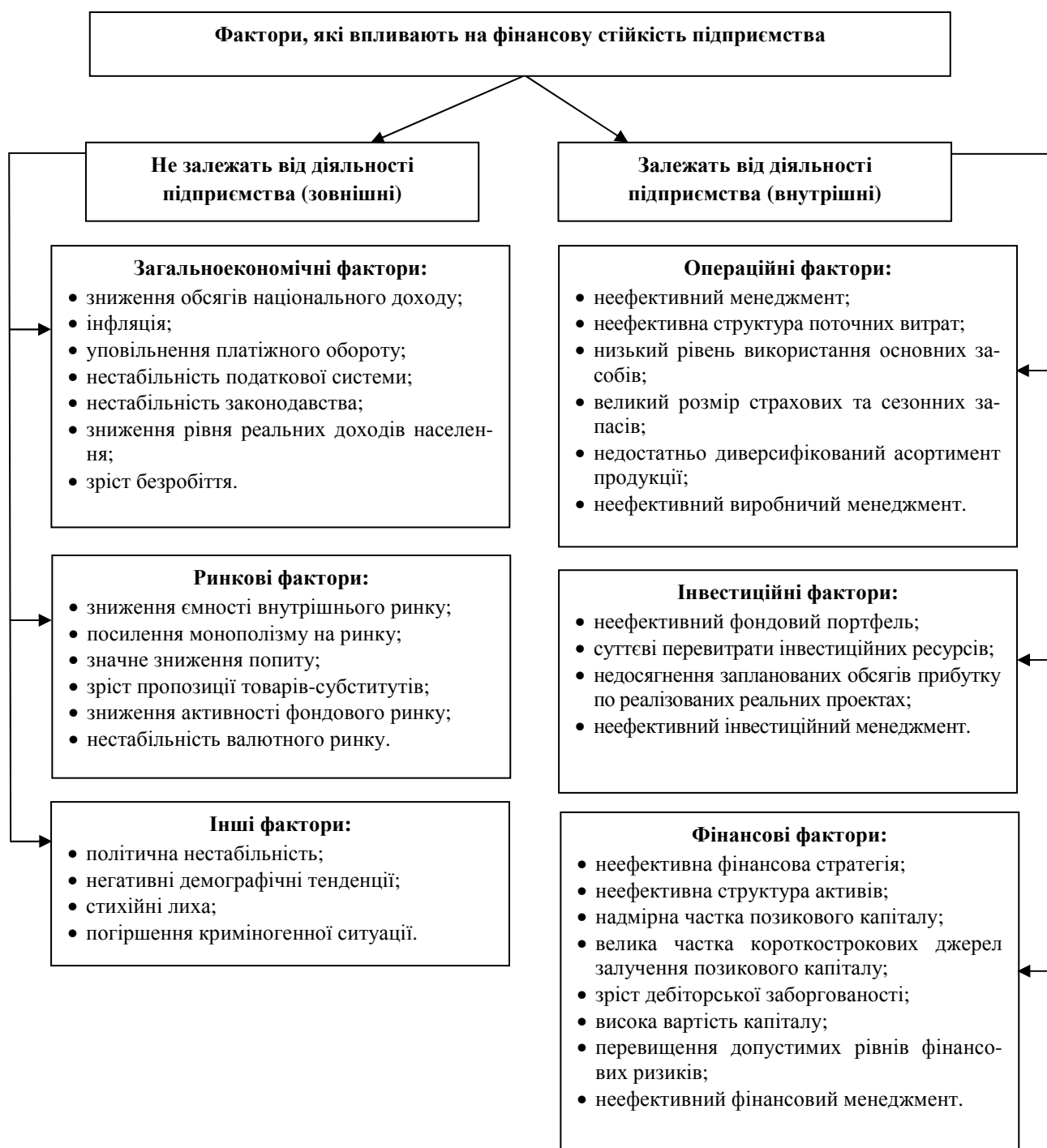

Рис. 2. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства.

З метою запобігання банкрутства вітчизняних підприємств, а також підвищення спроможності підприємств відповідати по своїм фінансовим зобов'язанням, необхідно використовувати відповідну фінансову стратегію.

Американські економісти Р. Кларк і Б. Вільсон вважають, що фінансова стратегія підприємства лежить в одній площині з фінансовою політикою і фінансовим плануванням. Якщо говорити про сутність фінансової стратегії підприємства з точки зору фінансової стійкості, то слід зауважити, що вона повинна спрямовуватися на розподіл фінансових ресурсів підприємства для

досягнення відповідних цілей, а також стабільного фінансового положення і забезпечення фінансової стійкості [6, с. 104].

В умовах сьогодення при розробці та реалізації фінансової стратегії на підприємстві треба створити гнучку внутрішню структуру управління підприємством, що дозволить забезпечити підприємству необхідний рівень фінансової стійкості, яка буде виявлятися у стабільному рівні збуту продукції підприємства, виконанні зобов'язань із бюджетом, контрагентами, працівниками. У сучасних умовах виділяють ряд базових стратегій [6, с. 56]:

- у разі погіршення фінансових показників в умовах кризи, використовують стратегію подолання фінансової нестійкості;
- в умовах нестабільності збуту і фінансових результатів, у разі, коли керівництво в цілому задоволене станом фірми, застосовують стратегію підтримки стійкості;
- у разі прагнення підприємства до зростання збуту, підвищення рентабельності та інших фінансових показників ефективності діяльності використовують стратегію стійкого зростання.

Таким чином, беручи до уваги використання підприємствами вищезазначених стратегій, можна виділити таку сферу управління фінансами фірми, як управління фінансовою стійкістю, яка являє собою діяльність управлінців компанії по забезпеченню стійкості фінансового стану підприємства у довгостроковій перспективі за рахунок високої частки власного капіталу у загальній сумі джерел фінансування. Стратегія управління фінансовою стійкістю має включати у себе перелік відповідних субстратегій управління фінансовою стійкістю підприємства (рис. 3).

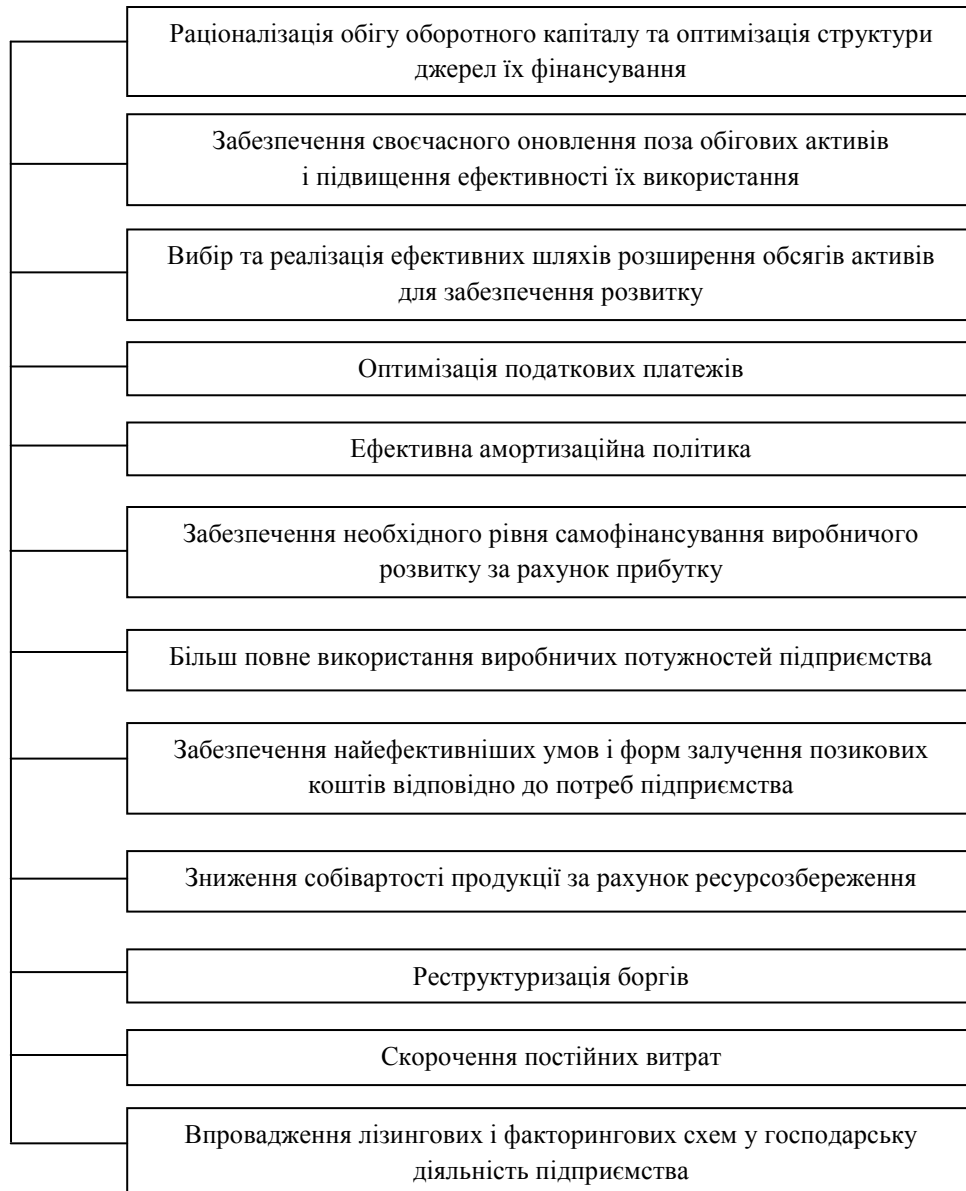

Рис. 3. Основні субстратегії управління фінансовою стійкістю підприємств.

Слід також зауважити, що з численних ризиків, що супроводжують діяльність підприємства, виділяють ризик зниження фінансової стійкості. Ця проблема широко висвітлюється в працях В. Й. Плиси [7; 8]. Цей ризик зумовлюється неефективною структурою капіталу (високим коефіцієнтом співвідношення позичених і влас-

них коштів). Управління ризиком зниження фінансової стійкості є складовою загальної стратегії управління сталістю фінансового стану підприємства. Вона полягає у розробці системи заходів щодо вияву і попередження негативних наслідків ризику з метою ліквідації збитків, пов'язаних із ним. Для оцінки ризику зниження

фінансової стійкості використовують розрахунково-аналітичні методи оцінки, що дають кількісне уявлення про цей ризик. Для того щоб оперативніше нейтралізувати ризик зниження фінансової стійкості підприємства у складних умовах, варто запровадити на підприємстві ефективну систему внутрішнього страхування (нейтралізація негативних явищ у процесі економічного розвитку підприємства) та освоїти профілактичні заходи, які проводяться у таких напрямках: уникнення, мінімізація, диверсифікація, лімітування. Це сприятиме зміцненню фінансової і загальної стійкості підприємства.

Висновки. Фінансова стійкість – це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різних фінансово-економічних процесів. Її необхідно визначити як такий стан фінансових ресурсів, ефективності їх розміщення і використання, при якому забезпечується розвиток усіх сфер діяльності на основі зростання прибутку і активів при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності. Фінансова стійкість служить запорукою виживання та основою стабільного стану підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, платоспроможне, то воно має ряд переваг перед іншими підприємствами при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в підборі кваліфікованих кадрів. Чим вище стійкість підприємства,

тим більш воно незалежне від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик опинитися на межі банкрутства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державний комітет статистики [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Кононенко О. Аналіз фінансової звітності : монографія / О. Кононенко, Я. Клиженко. – [2-ге вид., перероб. і доп.]. – Харків : Фактор, 2009. – 211 с.
3. Тарасенко Н. В. Економічний аналіз діяльності промислового підприємства : навчальний посібник / Н. В. Тарасенко. – Львів : ЛБ і НБУ, 2000. – 137 с.
4. Бугас Н. В. Фінансова стійкість підприємств як передумова їх ефективного функціонування і розвитку / Н. В. Бугас // Економіка і держава. – 2005. – № 6. – С. 27–31.
5. Мамонтова Н. Умови забезпечення фінансової стійкості підприємств / Н. Мамонтова // Фінанси України. – 2000. – № 8. – С. 103–107.
6. Мец В. О. Економічний аналіз фінансових результатів і фінансового стану підприємства : навч. посібник / В. О. Мец. – К. : КНЕУ, 1999. – 132 с.
7. Плиса В. Й. Управління ризиком фінансової стійкості підприємства / В. Й. Плиса // Фінанси України. – 2001. – № 1. – С. 67–73.
8. Плиса В. Й. Управління фінансовою стійкістю підприємства в умовах кризової ситуації / В. Й. Плиса // Вісник ЛКА. Серія економічна. – 1999. – Вип. 6. – С. 146–152.

УДК 631.145+631.544.4:635

Грибова Д. В.

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМИ ВІДНОСИНАМИ МІЖ ВИРОБНИКАМИ ОВОЧЕВОЇ ПРОДУКЦІЇ

Триваючий період скорочення посівних площ під овочевими культурами в сільськогосподарських підприємствах і переміщення овочевого виробництва в господарства населення негативно позначається на надійності постачання населення великих міст і промислових центрів, а також переробної промисловості. Широке застосування прогресивних технологій обробки овочевої продукції стримується недостатнім розвитком матеріальної бази, відсутністю стабільних економічних механізмів функціонування галузі. В умовах кризи додатково виникла проблема відсутності планування і державного регулювання, що призводить до надвиробництва овочевої продукції в одних регіонах і недолику в інших. У статті позначена основна причина спаду виробництва овочевої продукції, надано наукові та практичні рекомендації щодо удосконалення управління між виробниками та переробними підприємствами овочевої продукції.

Ключові слова економіка, відносини, овочева продукція, інтенсифікація, інтеграція, криза, планування, розвиток.

Длящийся период сокращения посевных площадей под овощными культурами в сельскохозяйственных предприятиях и перемещение овощного производства в хозяйствах населения отрицательно влияет на надежность снабжения населения больших городов и промышленных центров, а также перерабатывающей промышленности. Широкое применение прогрессивных технологий обработки овощной продукции сдерживается недостаточным развитием материальной базы, отсутствием стабильных экономических механизмов функционирования отрасли. В условиях кризиса дополнительно возникшая проблема отсутствия планирования и государственного регулирования приводит к не-

репроизводству овощной продукции в одних регионах и недостатке в других. В статье обозначена основная причина спада производства овощной продукции, обоснованы научные и практические рекомендации по совершенствованию управления между производителями и перерабатывающими предприятиями овощной продукции.

Ключевые слова: экономика, отношения, овощная продукция, интенсификация, интеграция, кризис, планирование, развитие.

The continuing period of reduction of areas under crops under vegetable cultures in the agricultural enterprises and moving of vegetable manufacture to economy of the population is negatively designated on reliability of supply of the population of the big cities and industrial centers, and also a process industry. Wide application of progressive technologies of processing of vegetable production restrains insufficient development of material resources, absence of stable economic mechanisms of functioning of branch. In conditions of crisis in addition arisen problem of absence of planning and state regulation results in overproduction of vegetable production in one regions and lack of others. The vegetable-growing branch represents complex for integration branch of economy. This circumstance satirizes problem of development of methodological bases and practical recommendations on development of economic mechanisms of integration of manufacturers of vegetable production. The principal cause of slump in production of vegetable production is designated, scientific and practical recommendations on perfection of management between manufacturers and the processing enterprises of vegetable production are proved.

Key words: economy, relations, vegetable production, an intensification, integration, crisis, planning, development.

Постановка проблеми. В умовах аграрної реформи вирішення виробничої проблеми пов'язане з реформуванням і розвитком овочівницької галузі. Триваючий період скорочення посівних площ під овочевими культурами в сільськогосподарських підприємствах і переміщення овочевого виробництва в господарства населення негативно позначається на надійності постачання населення великих міст і промислових центрів, а також переробної промисловості.

Широке застосування прогресивних технологій обробки овочевої продукції стримується недостатнім розвитком матеріальної бази, відсутністю стабільних економічних механізмів функціонування галузі. В умовах кризи додатково виникла проблема відсутності планування і державного регулювання, що призводить до надвиробництва овочевої продукції в одних регіонах і недоліку в інших.

Аналіз літератури. Питанням управління економічних відносин між виробниками овочевої продукції присвячені роботи відомих вчених: Ю. І. Агібова [1], С. І. Богданова [2], Г. П. Дмитрійчука [3], М. П. Канінського [4], С. М. Кваша [5], О. І. Лебединської [6], В. В. Лисюка [7], Л. В. Романової [8], О. В. Ульянченка [9], І. І. Червена [10] та ін.

Однак нові ринкові відносини, умови реалізації факторів інтенсифікації потребують вивчення та вирішення багатьох економічних аспектів управління економічними відносинами між виробниками овочевої продукції.

Метою статті є розробка напрямів щодо удосконалення управління між виробниками та переробними підприємствами овочевої продукції.

Виклад основного матеріалу. Овочівницька галузь являє собою складну для інтеграції галузь економіки. Ця обставина актуалізує проблему розробки методологічних основ і практичних рекомендацій щодо освоєння економічних механізмів інтеграції виробників овочевої продукції.

У цьому аспекті завдання інтеграції ускладнюється також наступними обставинами, що мають відносно об'єктивний характер. Перше. Відсутність у сучасних дрібних виробників овочевої продукції ринкових навичок збільшує проблему постачання і збуту, і, якщо врахувати, що ці проблеми часто зважувалися на міжрегіональних рівнях, то стає ясною одна з головних дезинтеграційних причин в овочівницькій галузі. Друге. Через ризикованість виробництва місцевий та іноземний капітали не мають ефективних стимулів брати участь у розвитку ринкової інфраструктури овочівницької галузі. Третє. Трансформаційна рецесія, глибоко торкнувшись всього агропромислового комплексу, призвела також до різкого скорочення державних витрат. У сформованих умовах величезний збиток наноситься овочівницькій галузі. Відсутність у чиновників навичок індикативного управління призвела до того, що виробники овочів були залишені без підтримки. Четверте. До вирішення інтеграційних проблем в овочівницькій галузі превалює традиційний підхід, що полягає в поетапному проходженні всіх етапів інтеграції. Але наші дослідження показують, що в умовах, коли ринки захоплені імпортною овочевою продукцією і вітчизняні виробники зазнають тиск іноземних фірм, форми інтеграції не здатні розв'язати проблему розвитку потенційно конкурентоспроможних виробництв в овочівницькій галузі.

Головним механізмом інтеграційних процесів в овочівництві є ціна, що відіграє двоїсту роль. З однієї сторони, розходження в цінах є стимулятором інтеграції, а з іншого боку, ціни на овочеву продукцію можуть перетворитися у важкорозв'язну проблему у внутрішньоінтеграційних відносинах.

Іншим найважливішим фактором інтеграції в овочівницькій галузі є агрокліматичні умови. Розходження в кліматі та у родючості ґрунтів також стимулює спеціалізацію та поділ праці у цій галузі.

Не менш значним фактором ринкової боротьби є товарна диверсифікованість. Відзначимо, що саме овочівницька галузь, а за нею і споживачі овочевої продукції досить швидко освоїли цю властивість сучасного ринку.

Проблема підвищення конкурентоспроможності виробленої в альянсі овочевої продукції тісно пов'язана з вибором оптимальних розмірів виробництва. І в цьому змісті існує величезний інтеграційний потенціал. Основними провідниками сучасних інтеграційних відносин в овочівництві є агрохолдинги, що мають більші можливості для розширення своєї діяльності.

Г.П. Дмитрійчук відзначає, що об'єднання різних елементів у нові інтегровані системи в овочівницькій галузі базується на ряді принципів, виходячи з єдності цілей розвитку (з позицій кінцевого результату у вигляді відповідної овочевої продукції), тісноти внутрішніх і слабості зовнішніх зв'язків, взаємозалежності технології виробництва, раціонального використання наявних ресурсів, спільності функціонального критерію оптимальності (як правило, на основі мінімізації витрат за етапами відтворювального процесу, розширення масштабів і збільшення ринкової частки) [3, с. 61].

Результатом інтеграційних процесів є одержання синергічного ефекту у формі додаткової овочевої продукції, економії витрат, у тому числі транзакційних, підвищення якості продукції.

При формуванні інтегрованих економічних систем в овочівницькій галузі можливі різні варіанти об'єднання учасників. Ця багатоплановість визначається, з одного боку, розходженнями базових інтеграторів, на основі і навколо яких відбувається об'єднання, з іншого боку, сполученням тих або інших елементів, що інтегруються (табл. 1).

Таблиця 1.

Варіанти інтегрованих економічних систем в овочівницькій галузі*.

Варіанти	Сфери			
	Виробництво засобів виробництва для овочевої галузі	Виробництво овочів	Переробка овочів	Торгівля, інфраструктура
1	–	ІЧ	І	–
2	–	І	ІЧ	–
3	–	І	ІЧ	ІЧ
4	–	ІЧ	І	ІЧ
5	І	ІЧ	ІЧ	ІЧ
6	І	ІЧ	КЧ	–
7	І	ІЧ	КЧ	КЧ
8	І	КЧ	ІЧ	–
9	–	ІЧ	І	КЧ
10	–	КЧ	І	ІЧ
...

*І – інтегратор; ІЧ – інтеграційні члени; КЧ – кооперативні члени.

У рамках цих процесів спостерігається також різний характер інтегрування, що найчастіше має часовий аспект: на початку здійснюється кооперація, що створює сприятливі умови для розвитку ринкових відносин і формування раціональної структури овочівницької галузі.

Виробники овочевої продукції можуть поєднуватися на основі спільних економічних, технологічних та інноваційних інтересів, економічної взаємовигоди. Кооперація необхідна великим, середнім, дрібним та суб'єктам малого підприємства. Вона виконує важливу інтегруючу роль, об'єднуючи виробників овочевої продукції у єдиному виробничо-технологічному процесі.

Ефективність кооперації складається в одержанні переваг від виробничого масштабу, що підсилює мультиплікативний ефект від кожної інновації, що впроваджена на всіх технологічно однорідних виробництвах, що у свою чергу, призводить до росту ефективності всієї системи.

Найбільш ефективний напрямок кооперації в овочівницькій галузі полягає у створенні кооперативів на базі вже існуючих сільськогосподарських виробництв. У цьому випадку з'являється можливість зняти конфлікт у відносинах виробників овочів зі сферою переробки та агросервісу. Інакше кажучи, потрібно виходити не з однобічних інтересів переробників, а з необхідності повного використання сировинних

ресурсів і потенційних можливостей у збільшенні обсягів виробництва.

З розвитком кооперації йдуть процеси інтеграції виробників овочів з переробними підприємствами, установами торгівлі, підприємствами суміжних галузей. Виробництво овочів поза кооперацією та інтеграцією, на наш погляд, перспектив не має.

Інтеграційні процеси в овочівницькій галузі повинні ґрунтуватися переважно на двох підходах: регулюванні взаємин між виробниками овочів і переробними і обслуговуючими галузями із застосуванням адміністративних заходів та ринкового регулювання взаємин на базі різних організаційно-економічних форм інтеграції, що обираються учасниками на добровільній основі.

У сформованих умовах, коли господарства зазнають труднощів у збуті овочів, переробка її в місцях виробництва є економічно вигідною, тому що дозволяє раціонально використовувати всю зроблену продукцію і шляхом її переробки втягнути в товарообіг.

У сформованих економічних умовах, з огляду на досвід країн з розвинутою ринковою економікою, процес формування сучасної системи кооперації доцільно вибудовувати за принципом складної системи. Базисними установами в такому випадку можуть виступати місцеві овочеві кооперативи, які можуть поєднуватися в районні кооперативи.

У кожному регіоні України необхідно створювати регіональні овочеві кооперативи, які, у свою чергу, включаються в кооперативні організації національного рівня. Установи вищестоящого рівня покликані надавати всебічну підтримку і допомогу в роботі кооперативам більш низьких рівнів. Одним з основних завдань при створенні кооперативних формувань є подолання антагонізму інтересів між виробниками овочів та переробними підприємствами.

Для розвитку овочівницької галузі необхідно створити правові, економічні і організаційні умови для ефективного функціонування кооперативів та їхніх союзів, формування інфраструктури споживчої кооперації. Споживча кооперація є готовою структурою і надійним партнером для співробітництва з овочівницькою галуззю.

Інтеграційні процеси в споживчій кооперації відбуваються в сфері заготівель, переробки і реалізації овочевої продукції в тому ступені, наскільки цьому відповідає матеріально-технічна база переробної промисловості, заготівельних організацій, приймальних пунктів і кооперативних магазинів.

Стабільність розвитку інтеграційних процесів в споживчій кооперації доведена практикою: кооперативні ідеї з успіхом застосовувалися для

мобілізації розрізаних сил, поживлення економіки, виходу виробників овочів з кризи.

Споживча кооперація може розвиватися шляхом збільшення обсягу закупівель овочевої продукції в фермерських господарствах, господарствах населення, її переробки на підприємствах споживчої кооперації та збуту. У результаті формується замкнутий цикл: виробництво – заготівля – переробка – реалізація.

При створенні споживчого кооперативу, до складу якого входять виробники овочів, заготівники, переробники та торговельні установи, із процесу виключаються посередники і перекупники, які до цього моменту отримували більшу частину доходу. Інтеграційні процеси на базі споживчої кооперації виступають як складова частина овочівницької галузі, що спрямована на обслуговування виробників овочів.

Позитивно на розвиток інтеграційних процесів позначається надане споживчим товариствам право на відшкодування витрат по кредитах, залучених для закупівлі сільгосппродукції. Посилення підтримки споживчих суспільств сприяє ефективному використанню потенціалу споживчої кооперації, розвитку виробничої і соціальної інфраструктури сільських територій, підвищенню трудової зайнятості населення.

Новий імпульс розвитку одержують фермерські господарства та господарства населення, які в особі заготівельних організацій системи споживчої кооперації мають надійний і ефективний канал збуту овочевої продукції.

Посиленню інтеграційних процесів у споживчій кооперації сприяє матеріально-технічна база, що дозволяє здійснити закупівлі овочів в період масового збору, забезпечити їхню переробку і зберігання для наступного продажу споживачу. Закуплена споживчою кооперацією овочева сировина піддається переробці, зберігання і реалізації на продовольчому ринку, що підвищує роль і значимість споживчої кооперації.

На перспективу споживча кооперація може максимально освоїти вільні товарні ресурси овочів, що буде сприяти забезпеченню збуту зростаючих обсягів овочевої продукції, яка вироблена в фермерських господарствах і господарствах населення. Інтеграція у споживчій кооперації сприяє зростанню виробництва овочевої продукції.

Прискоренню розвитку інтеграційних процесів в овочівницькій галузі на базі споживчої кооперації буде сприяти модернізація підприємств у сфері заготовок і переробки овочевої продукції, що дозволяє розширити діяльність споживчої кооперації, проводити більш гнучку цінову політику, маневрувати фінансовими ресурсами й тим самим підвищити конкурентоспроможність малих форм господарювання.

Основними напрямками розвитку інтеграційних процесів у системі споживчої кооперації в овочівництві є: створення комплексів з переробки овочів, які оснащені сучасним устаткуванням; придбання транспорту, який необхідний для збільшення закупівель овочів в господарствах населення; створення матеріально-технічної бази для зберігання овочевої продукції, розширення мережі комплексних стаціонарних і пересувних заготівельних пунктів, організація сучасних овочесховищ; надання допомоги власникам господарств населення щодо придбання насіння, добрив та ін.

Розвитку інтеграції в споживчій кооперації буде сприяти повсюдний перехід на систему замовлень на виробництво овочів в фермерських господарствах, господарствах населення на основі типових договорів, стимулювання власників на збільшення виробництва овочевої сировини, з наступною поставкою його на переробні підприємства споживчої кооперації. Організаційною основою такої діяльності повинні стати центри підтримки господарств населення, які необхідно створити в кожному районному споживчому суспільстві.

За таким підходом до організації виробництва, закупівлі овочів в населення та їхньої переробки з'явиться можливість повніше використовувати ресурсний потенціал фермерських господарств та господарств населення.

Розвитку інтеграційних процесів в споживчій кооперації на селі буде сприяти проведення модернізації консервних та інших цехів з переробки овочевої продукції, розширення асортименту.

Особливу увагу варто приділити створенню високоефективної мережі підприємств громадського харчування, активізувати роботу з реалізації напівфабрикатів, вироблених підприємствами громадського харчування.

Ефективним напрямком інтеграційних процесів в овочівницькій галузі на базі споживчої кооперації може виступати діяльність сільських магазинів щодо виявлення бажання кожного подвір'я вирощувати певні види овочів у своєму господарстві. Це дозволить сформувати загальну потребу кожного села в овочевої продукції [7].

Необхідно розширювати участь споживчої кооперації у державних програмах щодо розвитку сільських територій, регулювання ринків овочевої продукції, зміцнювати взаємодію на всіх рівнях з органами державної влади та місцевого самоврядування. Все це в підсумку позитивно відобразиться на розвитку інтеграційних процесів на базі споживчої кооперації в овочівницькій галузі.

Виробництво овочевої продукції буде розвиватися успішно, якщо будуть вирішені насту-

пні проблеми: поліпшення фінансового становища виробників овочів, зокрема, за рахунок вирішення проблеми диспаритету цін на овочі та промислової продукції, створення механізму щодо його усунення; зміцнення матеріально-технічної бази; створення умов для соціально-економічного розвитку сільських територій, сталого зростання овочевого виробництва у всіх формах власності тощо.

В системі овочівницької галузі інтеграторами частіше виступають виробники засобів виробництва, іноді виробники овочів. В останні роки як інтегратори найчастіше виступають промислові підприємства, холдинги і фінансові системи, що перебувають поза галуззю.

У рамках крупних овочевих підприємств можливий спільний розвиток як виробничого, так і переробного секторів, тобто сполучення виробництва овочів з переробкою, часто з організацією фірмової торгівлі виробленою кінцевою овочевою продукцією.

Інтеграція виробництва овочів, їхньої переробки і, можливо, фірмової торгівлі високо ефективна не тільки в рамках створення агрофірм, але й інтегрованих формувань у вигляді консорціумів, які можуть включати як сільськогосподарські підприємства, так і фермерські господарства та господарства населення.

У рамках єдиного технологічного циклу виробники продають овочеву сировину підприємствам переробної промисловості за фіксованими або авансованими цінами з остаточним розрахунком за підсумками реалізації, виходячи з розподілу доходу пропорційно нормативним витратам учасників технологічного процесу.

Сутність і значимість інтегрованих формувань визначається, насамперед, можливістю мінімізації витрат за етапами технологічного циклу і ефектом масштабу, коли в наслідок збільшення обсягів виробництва і продажів овочевої продукції відбувається перехід із збиткової зони в зону прибуткового ведення виробництва.

Висновки. Встановлено, що інтеграційні процеси в овочівницькій галузі повинні ґрунтуватися переважно на двох підходах: регулюванні взаємин між виробниками овочів і переробними і обслуговуючими галузями із застосуванням адміністративних заходів та ринкового регулювання взаємин на базі різних організаційно-економічних форм інтеграції, що обираються учасниками на добровільній основі.

Доведено, що удосконалення управління між виробниками та переробними підприємствами овочевої продукції враховує створення комплексів з переробки овочів, які оснащені сучасним устаткуванням; придбання транспорту, який необхідний для збільшення закупівель ово-

чів в господарствах населення; створення матеріально-технічної бази для зберігання овочевої продукції, розширення мережі комплексних стаціонарних і пересувних заготівельних пунктів, організація сучасних овочесховищ; надання допомоги власникам господарств населення щодо придбання насіння, добрив та ін.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агібов Ю. І. Сучасний стан виробництва овочів та ринок / Ю. І. Агібов // АПК: Картопля та овочі. – 1997. – № 2. – С. 8–10.
2. Богданов С. И. Анализ и прогнозирование себестоимости овощной сельскохозяйственной продукции закрытого грунта / С. И. Богданов, А. С. Богданов // Бизнес-информ. – 2012. – № 4. – С. 114–116.
3. Дмитрійчук Г. П. Підвищення економічної ефективності виробництва та переробки овочів / Г. П. Дмитрійчук // Економіка АПК. – 2004. – № 2. – С. 61–64.
4. Канінський М. П. Розвиток підприємництва в овочівництві / М. П. Канінський // Економіка АПК. – 2002. – № 9. – С. 63–67.
5. Кваша С. М. Короткий аналіз ситуації на плодочовечовому ринку України / С. М. Кваша, А. І. Суховій // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2009. – Вип. 4(51). – С. 48–51.
6. Лебединська О. І. Аналіз маркетингової ситуації ринку овочів / О. І. Лебединська // Ринкова трансформація економіки АПК / кол. монографія у 4-х ч. / за ред. П. Т. Саблука, В. Я. Амбросова, Г. Є. Мазнева. – К. : ІАЕ, 2002. – Ч. 4. – С. 406–408.
7. Лисюк В. В. В овочівництві повинен бути цивілізований ринок / В. В. Лисюк // Агроперспектива. – 2001. – № 11. – С. 12–14.
8. Романова Л. В. Виробництво овочів і картоплі на Черкащині в умовах вступу до СОТ / Л. В. Романова, К. Ф. Улянич, О. І. Улянич // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2007. – Вип. 6. – С. 90–96.
9. Улянченко О. В. Розміщення і ефективність виробництва овочів закритого ґрунту в Харківській області / О. В. Улянченко, В. Є. Роганіна, Ю. Ю. Черненко // Вісник ХНАУ ім. В. В. Докучаєва. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2010. – № 6. – С. 3–10.
10. Червен І. І. До питання розвитку овочівництва у Миколаївській області / І. І. Червен, Г. М. Рябенко // Вісник аграрної науки Причорномор'я. – 2003. – Вип. 1(21). – С. 8–11.

УДК 338.43.01:334.758.4

Данкевич А. Є.

ДІЯЛЬНІСТЬ АГРОХОЛДІНГІВ В УМОВАХ ЗАГОСТРЕННЯ СВІТОВОЇ ПРОДОВОЛЬЧОЇ КРИЗИ

Досліджено ситуацію на світових продовольчих ринках. Встановлено тенденцію зростання попиту на продукти харчування. Проаналізовано діяльність холдінгів в аграрному секторі економіки. Досліджено організаційно-економічний механізм побудови агрохолдінгів. Проведено детальний аналіз особливостей їх діяльності, форм налагодження виробничих процесів та господарсько-фінансових взаємозв'язків. Встановлено, що активному розвитку агрохолдінгів та посиленню їх фінансової стійкості сприяють значні обсяги інвестицій, масштаб діяльності та особливості взаємодії з ринковими інститутами. Висвітлено переваги інтегрованих структур та науково обґрунтовано пропозиції щодо перспектив їх подальшого розвитку в умовах загострення світової продовольчої кризи.

Ключові слова: глобалізація, продовольча криза, інтеграція, корпоратизація, агрохолдінг, організаційна система господарювання, конкурентоспроможність.

Исследована ситуация на мировых продовольственных рынках. Установлена тенденция роста спроса на продукты питания. Проанализирована деятельность холдингов в аграрном секторе экономики. Исследован организационно-экономический механизм построения агрохолдингов. Проведен детальный анализ особенностей их деятельности, форм налаживания производственных процессов и хозяйственно-финансовых взаимосвязей. Установлено, что активному развитию агрохолдингов и усилению их финансовой устойчивости способствуют значительные объемы инвестиций, масштаб деятельности и особенности взаимодействия с рыночными институтами. Освещены преимущества интегрированных структур и научно обоснованы предложения относительно перспектив их дальнейшего развития в условиях обострения мирового продовольственного кризиса.

Ключевые слова: глобализация, продовольственный кризис, интеграция, корпоратизация, агрохолдінг, организационная система хозяйствования, конкурентоспособность.

In this article we investigate the situation in world food markets. Established trend of increasing demand for food. We analyzed the activity of holdings in the agricultural sector. Studied organizational-economic mechanism of constructing agricultural holdings. We conducted a detailed analysis of the characteristics of their activities, forms of production processes and the establishment of economic and financial relationships. Found that the active development of agricultural holdings and enhance their financial stability contribute

significant amounts of investment, scale and characteristics of the interaction with market institutions. The paper analyzed the holding activities in the agrarian sector of the economy and investigates the organization-and-economic mechanism of agroholding construction. It also carries out a detailed analysis of agroholding structure, activity characteristics, forms of organizing production processes and economic-and-financial interrelations. The author proved that present-day integrated formations have gone far beyond the limits of common organizations, and their influence on the development of the country's national economy is not local, since rather often precisely they lay down 'the rules of the game' on the domestic economic scene. It has been established that a high level of investments, activity scale and peculiarities of interaction with market institutions contribute to the active development of agroholdings and strengthening of their financial soundness. The article elucidates the advantages and disadvantages of integrated structures and scientifically substantiates the suggestions concerning the prospects of their further development. In the study, we identified the advantages of integrated structures and scientifically substantiated proposals on the prospects for their further development in a worsening of the world food crisis.

Key words: globalization, the food crisis, integration, corporatization, agricultural holding, the organizational system of management, competitiveness.

Постановка проблеми. Загострення світової продовольчої кризи та формування негативних для споживачів прогнозів щодо подальшої цінової динаміки на ринку агропродукції актуалізують питання забезпечення продовольчої безпеки для більшості країн світу. Для України ця проблема має особливо важливе значення, що зумовлюється насамперед сучасним станом розвитку вітчизняного аграрного сектора економіки, нарощування виробництва у якому відбувається переважно екстенсивно [1]. Ситуацію загострюють періодичне втручання держави у функціонування аграрного сектору та недореформованість земельного ринку.

Водночас сприятливі природно-кліматичні умови для вирощування більшості сільськогосподарських культур і потужний людський потенціал дозволяють Україні не лише забезпечити власну продовольчу безпеку, а й стати активним гравцем на світовому ринку продовольства [2]. Відтак необхідно прискорити процеси реформування аграрного сектору України, що потребує суттєвої модернізації в напрямі розвитку підприємницької діяльності на селі, запровадження інноваційних технологій у виробництво, забезпечення дохідності товаровиробників, а також розбудови соціальної інфраструктури та розвитку сільських територій.

В умовах зростаючого попиту на продукти харчування у світі в сільському господарстві України розпочалися процеси концентрації капіталів та формування на цій основі агрохолдингів. Дані процеси не мали широкого розголосу. Формування інтегрованих структур відбувалось еволюційно і у значній мірі було обумовлено відновленням порушених міжгалузевих зв'язків. Ініціаторами створення інтегрованих структур як правило є переробні підприємства [3]. Такі об'єднання охоплюють весь цикл виробництва і відзначаються цілеспрямованим відтворенням галузі на новій технологічній, організаційній і

економічній основі. Вони мають суттєвий вплив на економіку країни, її продовольчу безпеку та формування експортних партій продовольства.

Аналіз останніх досліджень. Питання формування агрохолдингів висвітлені у наукових працях І. І. Лукінова, П. Т. Саблука, В. Я. Месель-Веселяка, С. І. Дем'яненка, В. Г. Андрійчука, В. І. Бойка, В. П. Василенка, М. Ю. Коденської, Ю. О. Нестерчук, О. М. Онищенко, С. І. Сьоміна, Л. В. Тягуненка, В. В. Юрчишина, О. В. Крисального, В. З. Мазлоєва, А. Г. Мазура, М. Й. Маліка, Б. Й. Пасхавера, О. А. Родіонової, В. К. Терещенка, М. А. Хвесика, В. М. Яценка та ін.

Метою дослідження є розгляд особливостей діяльності агрохолдингів в умовах загострення світової продовольчої кризи.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку людства однією з найгостріших проблем є продовольча. За останні 30–40 років темпи зростання чисельності населення в багатьох країнах світу випереджають темпи зростання виробництва сільськогосподарської продукції, що призвело до гострої нестачі продуктів харчування. Особливо це стосується країн, що розвиваються, на які припадає переважна більшість населення планети. За даними ФАО, у світі зараз близько півмільярда людей постійно голодують і вдвічі більше недоїдають [4].

Світова продовольча криза несе в собі загрози для України через наступне: високу цінову нееластичність; незначне інвестування через великий термін окупності; ціновий диспаритет; застарілі агротехнології; проблеми з інфраструктурою аграрного сектору, зокрема недостатні можливості зберігання й транспортування зерна; надмірне втручання держави [5].

При цьому, можливостями вітчизняних товаровиробників вважаємо наступні: Україна володіє 40% світових чорноземів, за умови їх раціонального використання держава може стати монополістом із виробництва якісного продовольства.

льства; більшість української продукції екологічно чиста. Протягом 2011–2012 рр. експорт продукції аграрного сектора економіки зріс на 35% порівняно з відповідним періодом минулого року. Як показує практика сільськогосподарського виробництва, реалізувати потенційні можливості аграрного сектора в змозі агрохолдинги.

Для аграрного сектора холдинги у даний час особливо важливі, оскільки сприяють входженню до світової економічної системи, прискореному досягненню необхідного рівня конкурентоспроможності. З точки зору оптимізації оподаткування, об'єднання кількох юридичних осіб в фінансово-агропромислову групу є найбільш ефективним і поширеним у вітчизняній практиці [6]. Ядром організаційної моделі холдингу є керуюча компанія, яка здійснює управління та координує його діяльність. Складовими такого формування є безпосередньо сільськогосподарські і

переробні підприємства та організації оптово-роздрібною торгівлі. Агропромислові холдинги набувають вигляду «економіки в економіці» [7]. У їх складі, крім сільськогосподарських товаровиробників, обов'язково є хоча б одне промислове підприємство, а також можуть бути торговельні, постачальницькі структури, банки, страхові компанії тощо.

Завдяки діяльності агрохолдингів вдалося досягнути покращення результатів господарської діяльності в економіці України. Особливо це проявилось в кризові роки, коли сільське господарство стало одним із локомотивів розвитку економіки. Впродовж 2010–2012 рр. Україна була одним з найбільших виробників та експортерів зерна [8]. Даних позицій вдалося досягнути за рахунок агрохолдингів, які є лідерами по земельних ресурсах, орендованих на довгостроковій основі (табл. 1).

Таблиця 1.

Найбільші агрохолдинги України, їх розміри та види діяльності.

Назва	Характеристика виробничої діяльності	Спеціалізація та територіальне розміщення	Площа, тис. га
«UkrLand-Farming plc»	Найбільший агрохолдинг України, підконтрольний бізнесменіві О. Бахматюку. В 2011 р. до його складу входило ряд великих компаній: «Райз», «Авангард», «Дакор Агро Холдинг», ТОВ «Агро-Альфа». В 2011 р. залучив п'ятирічний синдигований кредит у розмірі \$600 млн. під ставку Libor+8%.		480
ПАТ «Райз»	До складу холдингу входять цукровий завод, 3 елеватори загальною потужністю майже 620 тис. т одноразового зберігання, 5 насінних заводів, 5 дочірніх підприємств, які спеціалізуються на дистрибуції високоякісного насіння, засобів захисту рослин, мінеральних добрив, сільськогосподарської техніки, і торгівлі зерновими і олійними культурами. Представлений 64 філіалами по всій території України.	Агровиробництво, переробка, зберігання та надання послуг. Розміщена в Полтавській, Сумській, Тернопільській, Запорізькій, Рівненській, Кіровоградській та Черкаській областях	180
Компанія «Авангард»	Займає 26% ринку яєць (43% промислового ринку яєць) в Україні і 79% ринку яєчних продуктів країни. За підсумками I півріччя 2011 р. збільшила виробництво яєць на 83% проти аналогічного періоду 2010 р. – до 2,9 млрд. шт.; на 30% поголів'я птиці – до 24,4 млн. голів. В результаті IPO на Лондонській фондовій біржі в травні 2010 р. компанія залучила \$200,2 млн.	Підприємства компанії розташовані в 14 регіонах України і в Автономній Республіці Крим. У жовтні 2011 р. запустить першу чергу птахофабрики на 5 млн. голів у Херсонській області	330
ПАТ «Миронівський Хлібопродукт»	20 підприємств, які об'єднані у виробничі потужності всього технологічного ланцюжка птахівництва. До складу входять 6 птахофабрик, завод з виготовлення круп і комбікорму. Займає близько 40% ринку м'яса бройлерів. Продукція «Миронівського хлібопродукту» виробляється під торговими марками: «Наша Ряба», «Легко!», «Дружба народів», «Башинський», «Європродукт», «Сертифікований Ангус» та «Фуа Гра». Близько 65% акцій «МХП» належать Ю. Косюку, останні 35% знаходяться у вільному обігу на Лондонській фондовій біржі. 2011 р. «МХП» закінчив з чистим прибутком 215 млн. доларів, його виручка виросла на 33% (або з 233 млрд. доларів до 944 млрд. доларів порівняно з 2010 р.)	Вертикально інтегрований комплекс підприємств по виробництву курятини, інкубаційних яєць, кормів і вирощуванню великої рогатої худоби. Підприємства компанії розташовані в Автономній Республіці Крим, Київській, Черкаській, Херсонській, Дніпропетровській, Вінницькій, Донецькій, Івано-Франківській областях	280

<p>Агрохолдинг «Мрія»</p>	<p>Мрія Агро Holding завершила приватне розміщення 20% акцій на загальну суму \$90,1 млн., а в березні 2011 р. розмістила п'ятирічні єврооблігації на \$250 млн. За підсумками січня-березня 2011 р. холдинг отримав чистий прибуток у розмірі \$1,62 млн. проти \$6,96 млн. чистого збитку за аналогічний період 2010 р. Компанія в травні також підписала договір про збільшення фінансування з Міжнародною фінансовою корпорацією (МФК), згідно з яким отримала \$50 млн.</p>	<p>Створена Іваном і Клавдією Гутами. Спеціалізується на вирощуванні пшениці, ячменю, рапсу, цукрового буряка, гречки, картоплі. Розташоване у чотирьох областях Західної України</p>	<p>240</p>
<p>«HarvEast»</p>	<p>Створений на базі сільськогосподарських активів ПАТ ММК ім. Ілліча, придбаного в 2010 р. «Метінвестом» – гірничо-металургійним холдингом, створеним СКМ і «Смарт-холдингом» з долями 75:25. Контролює 67 сільськогосподарських підприємств. поголів'я великої рогатої худоби – 36 тис., свині – 60 тис., птиці – більше 270 тис.</p>	<p>Вирощування зернових, соняшнику, овочів, картоплі, баштанних; виробництво молока, яєць, м'яса птиці, вовни. Розташовано у Донецькій, Запорізькій, Черкаській, Житомирській областях і АР Крим</p>	<p>240</p>
<p>«Astarta Holding N.V.»</p>	<p>Включає 36 аграрних підприємств, 2 торгові компанії, 8 цукрових заводів. У 2010 р. переробив 1,56 млн. т буряка і виробив 200 тис. т цукру, що становило близько 13% загального виробництва бурякового цукру в Україні і зберегло за компанією перше місце на ринку. У 2011 р. збільшила чистий прибуток в 2,7 рази – до €80,04млн. Її консолідований дохід за 2010 рік збільшився на 71% – до € 219,33млн.</p>	<p>Вирощування цукрових буряків, зернових і олійних культур, ВРХ, виробництво комбікорму, консервованих овочів і фруктів. Полтавська, Вінницька та Хмельницька області</p>	<p>250</p>
<p>«Sintal Agriculture»</p>	<p>У її власності два цукрові заводи, ферма з вирощування свиней. Загальні потужності із зберігання зернових становлять 140 тис. га (в т.ч. 100 тис. тонн – елеваторні). У 2008 р. провела приватне розміщення 15% своїх акцій продала за \$34,5 млн., а в жовтні 2009 р. здійснила приватне розміщення 17,2% акцій на \$13 млн. Акції компанії включені в лістинг Франкфуртської фондової біржі.</p>	<p>Займається вирощуванням пшениці, кукурудзи, соняшнику, ячменю, цукрових буряків, гречки, сої, гороху та інших культур в Харківській та Херсонській областях</p>	<p>100</p>

Таблиця складена автором за даними [5; 8; 9], а також опитування власників і менеджерів агрохолдингів.

Наразі багато учасників аграрного ринку виходять з великим інвестиційним капіталом з метою розширення або створення інтегрованих формувань. Найбільше зростання земель за 2010–2012 роки спостерігається в агрохолдингу «UkrLandFarming plc» – 480 тис. га, інвестхолдинг «NCH» – 400 тис. га, «Кернел Груп» – 255 тис. га і «Харвіст Холдинг» – 225 тис. га [9].

Частина компаній була викуплена більш сильними вертикально інтегрованими структурами, серед яких ММК ім. Ілліча, «Райз-Агро», «Дакор Агро Холдинг» і «Укррос». Тепер активи перерахованих корпоративних структур контролюються іншими, що зуміли залучити великі іноземні та вітчизняні інвестиції для розширення.

Важливим завданням наразі залишається підвищення продуктивності та ефективності господарської діяльності сільськогосподарських підприємств за рахунок раціонального використання ресурсів (землі, основного і оборотного капіталів, робочої сили). У рослинництві необхідно впроваджувати елементи точного земле-

робства, використовувати мінімальний обробток ґрунту, нову широкозахватну техніку, в результаті чого можливе покращення показників ефективності галузі, які не відповідають вимогам сьогодення. Слід відмітити, що агрохолдинги справляються з даними завданнями значно краще інших товаровиробників. Показники їх господарської діяльності представлені в табл. 2.

Забезпечення сталого розвитку виробництва в агрохолдингах досягається завдяки збалансуванню рівноваги між величиною ресурсного потенціалу та здатністю землі до відтворення її родючості. При формуванні земельних масивів компанії керуються принципом економічної раціональності, що забезпечує керованість і конкурентоспроможність виробництва.

На відміну від дрібних і середніх операторів ринку сільськогосподарської продукції, інтегровані формування мають потужну матеріально-технічну базу. Масштаб земельних ресурсів та матеріально-технічне забезпечення дозволяє вітчизняним агрохолдингам бути вагомими гравцями на світових продовольчих ринках.

Показники господарської діяльності в групі агрохолдингів та сільськогосподарських підприємствах України.

Показник	Група агрохолдингів		Сільськогосподарські підприємства України	
	2006 р.	2012 р.	2006 р.	2012 р.
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), млн. грн.	78,6	1531,3	26877,2	75590,7
Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) на 1 га, тис. грн.	3,3	9,4	1,7	4,1
Вироблено продукції (товарів, робіт, послуг) одним працівником, тис. грн.	56,1	302,4	33,7	145,9
Собівартість продукції, млн. грн.	64,9	1051,3	24639,0	62608,6
Отримано прибутку, млн. грн.	13,7	480,0	2238,1	12982,1
Отримано прибутку на 1 га с.-г. угідь, грн.	571,9	2932,4	137,7	703,5
Заробітна плата у структурі валових витрат, %	24,9	17,6	14,4	9,1

Таблиця складена автором за даними [5; 8; 9], а також опитування власників і менеджерів агрохолдингів.

Висновки. Ріст агропромислового виробництва в умовах загострення продовольчої кризи не відповідає сучасним вимогам ринкової економіки та потребує принципово нових підходів до його організації та ресурсного забезпечення, зокрема, технічного оновлення та модернізації виробництва, створення сприятливого інвестиційного клімату, формування ефективного менеджменту виробничих процесів і впровадження інновацій, як це відбувається в агрохолдингах.

Вивчення тенденцій динаміки інтеграційних процесів, що відбуваються у сільському господарстві, дають можливість передбачити ріст кількості агрохолдингів і розширення їх площ за рахунок дрібних господарств, які ведуть екстенсивне землеробство, та площ, що не обробляються. Збільшення числа агрохолдингів, розширення масштабів їх діяльності підтверджує той факт, що, в цілому, це не короткострокове явище, а чітка закономірність, яка показує вигідність інвестування в сільське господарство в умовах загострення світової продовольчої кризи.

Стратегією розвитку агропромислового виробництва має стати розширене відтворення виробництва на новій ресурсній, технологічній та організаційній базі. Агрохолдинги при цьому повинні бути локомотивом ведення інтегрованого виробництва та дієвим інструментом залучення інвестицій. Їх укрупнення повинно відбуватися у напрямі зміцнення вертикальної інтеграції й удосконалення ефективної моделі бізнесу за ра-

хунок нагромадження унікального досвіду та впровадження інноваційних технологій.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нестерчук Ю. О. Аграрно-промислові об'єднання в інноваційній структурі АПК / Ю. О. Нестерчук // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2008. – № 8/1(31). – С. 8–15.
2. Скорик М. Украинские латифундисты / М. Скорик // Профиль. – 2008. – № 4(23). – С. 15–19.
3. Храмова И. Г. Вертикальная интеграция в продовольственном секторе России (деятельность агрохолдингов) / И. Г. Храмова. – М., 2003. – 52 с.
4. FAOSTAT [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://faostat.fao.org/site/377/DesktopDefault.aspx?PageID=377#ancor>.
5. Крупнейшие холдинги в растениеводстве Украины – 2012 / Дослідження Українського клубу аграрного бізнесу [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucab.ua/ua>.
6. Кравчук К. Неподнятая целина / К. Кравчук, А. Турпак // Контракты. – 2008. – № 38. – С. 25–29.
7. Авдашева С. Б. Хозяйственные связи в российской промышленности: проблемы и тенденции последнего десятилетия / С. Б. Авдашева. – М. : ГУ-ВШЭ, 2000. – 186 с.
8. Kernel привлек синдицированный кредит на 500 млн. долларов [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aaa-agro.com/news/15315>.
9. Проминвестбанк открыл агрохолдингу HarvEast кредитную линию на 200 млн. грн. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ukrprod.kiev.ua/news/10643>.

УДК 330.101.2

Колодий С. Ю.

ИНСТИТУЦИОНАЛЬНОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СБАЛАНСИРОВАННОСТИ ФИНАНСОВЫХ РЕСУРСОВ ГОСУДАРСТВА И ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕСПЕРЕБОЙНОГО ФИНАНСИРОВАНИЯ

В роботі досліджено проблеми забезпечення збалансованості фінансових ресурсів держави. Автором запропоновано концептуальні підходи щодо інституціонального регулювання збалансування джерел формування та напрямків використання фінансових ресурсів держави. Вказані основні про-

блеми, об'єкти інституціонального регулювання, інструменти та заходи інституціонального регулювання збалансування джерел формування та напрямків використання фінансових ресурсів держави. Надано структурно-логічну схему, що ілюструє реалізацію концепції інституціонального регулювання збалансованості фінансових ресурсів держави.

Ключові слова: фінансові ресурси держави, інституціональне регулювання, збалансованість фінансових ресурсів держави.

In work the problems of ensuring the balance of financial resources of the state are investigated. The author proposes conceptual approaches to the institutional regulation of formation and using of governmental financial resources. The main problems of formation of governmental financial resources have been specified: complicated and unmanageable system of forming governmental financial resources; high indirect taxes in the tax structure; relatively high tax rates and payroll tax to the state special budget funds; high centralization of governmental financial resources; decreasing efficiency of intergovernmental transfers; tax overpayment and payroll tax to social insurance funds, debt to the VAT recovering, forming of tax and payroll tax receivables. Objects, instruments and activities of governmental financial resources forming have been shown. The author gives the structural and logical schema of concept of the governmental financial resources balancing realization.

Ключевые слова: финансовые ресурсы государства, институциональное регулирование, сбалансированность финансовых ресурсов государства.

The problems of balance of the governmental financial resources have been investigated in this work. The author proposes conceptual approaches to the institutional regulation of formation and using of governmental financial resources. The main problems of formation of governmental financial resources have been specified: complicated and unmanageable system of forming governmental financial resources; high indirect taxes in the tax structure; relatively high tax rates and payroll tax to the state special budget funds; high centralization of governmental financial resources; decreasing efficiency of intergovernmental transfers; tax overpayment and payroll tax to social insurance funds, debt to the VAT recovering, forming of tax and payroll tax receivables. Objects, instruments and activities of governmental financial resources forming have been shown. The author gives the structural and logical schema of concept of the governmental financial resources balancing realization.

Key words: governmental financial resources, institutional regulation, balance of governmental financial resources.

Постановка проблемы. Проведение государственной стабилизационной политики связано с необходимостью обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства как одного из главных компонентов в системе финансовой и экономической безопасности. Использование традиционных методов обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства связано с наличием значительных трудностей в их реализации и не способствует выходу национальных экономик из затянувшегося экономического кризиса. Конечно же, наиболее показательным примером воздействия финансовых и фискальных дисбалансов на экономическое развитие государства является современная ситуация в Греции. Экономика данного государства шестой год подряд с 2007 года находится в состоянии рецессии, вызванной не столько последствиями мирового финансового кризиса, сколько внутренними проблемами в обеспечении сбалансированности финансовых ресурсов государства.

Пример Греции уже стал нарицательным и для того, чтобы он не повторился в будущем, Украине целесообразно использовать институциональные методы обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства, основанных на управлении транзакционными из-

держками, сокращении непроизводительных затрат, поиске дополнительных резервов формирования доходов бюджета.

Анализ литературы. В основе исследования институционального регулирования как метода государственного регулирования экономики лежат фундаментальные работы П. Буша [1], В. Ляшенко [2], Д. Норты [3], Дж. Ходжсона [4], других отечественных и зарубежных экономистов. Вопросы обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства неоднократно исследовались отечественными авторами, среди которых можно отметить работы И. Луниной [5; 6], Д. Полозенко [7], С. Слухая [8] и других экономистов.

Вместе с тем остаются не до конца изученными вопросы взаимодействия институциональной экономической теории с практическими задачами обеспечения сбалансированности финансовых ресурсов государства, в частности возможности использования метода институционального регулирования.

Целью работы является разработка концептуальных подходов к институциональному регулированию сбалансированности финансовых ресурсов государства.

Изложение основного материала. Для проведения дальнейших экономических и социаль-

ных реформ в Украине и повышения качества управления финансовыми ресурсами государства необходимо институциональное регулирование процессов их формирования и последующего использования для финансирования различных программ.

Объекты институционального регулирования сбалансированности финансовых ресурсов государства в посттрансформационной экономике можно представить в виде четырех групп процессов:

- 1) в сфере формирования финансовых ресурсов государства;
- 2) в сфере использования финансовых ресурсов государства;
- 3) в сфере сбалансирования источников формирования и направлений использования финансовых ресурсов государства;
- 4) в сфере обеспечения бесперебойного финансирования утвержденных программ в процессе использования финансовых ресурсов государства.

Основные проблемы обеспечения сбалансированности поступления и использования финансовых ресурсов государства и обеспечения бесперебойного финансирования представлены ниже.

1. Отсутствие сбалансированности отдельных составляющих финансовых ресурсов государства приводит к формированию дефицита государственного бюджета Украины, увеличению государственного долга, сокращению остатков средств на Едином казначейском счете. Причиной этого является высокий уровень правительственного вмешательства в процессы формирования и использования финансовых ресурсов государства, что отражается низкими показателями фискальной свободы в рейтинге экономической свободы.

2. Отсутствие сбалансированности Пенсионного фонда Украины является основной причиной формирования дефицита государственного бюджета, вследствие чего нарушаются процессы бюджетного финансирования социальных и экономических расходов за счет средств бюджета. Причинами этого являются

- отсутствие институционального реформирования процессов формирования и использования финансовых ресурсов пенсионного фонда;
- незавершенность пенсионной реформы;
- популистские решения, принимаемые представителями власти с целью повышения своего политического рейтинга (или партии) накануне выборов;
- результаты воздействия мирового финансового кризиса на формирование доходов пенсионного фонда.

3. Дефицит государственного бюджета формируется даже в условиях высоких темпов экономического роста. Причиной этого является нерациональная политика расходов бюджета, значительное влияние политических факторов на динамику и структуру расходов бюджета, в результате чего создается угрожающий стабильности национальной экономики бюджетный дефицит.

4. Причиной роста государственного долга в условиях массовой приватизации, а значит, и наличия дополнительных источников финансирования государственного долга является разбалансированность государственных финансовых ресурсов, в результате чего возрастает задолженность государства.

5. Увеличение государственного долга приводит к возникновению дополнительных расходов, связанных с его обслуживанием, а значит, к сокращению расходов по другим направлениям. Украина рассматривается потенциальными заемщиками как государство со сравнительно высоким уровнем финансовых рисков. И поэтому стоимость обслуживания государственного долга для нашего государства превышает аналогичный показатель для государств с социально-ориентированной смешанной экономикой.

6. Несоответствие источников доходов и расходных полномочий, закрепленных за местными бюджетами, приводит к искусственно созданной их зависимости от трансфертов из государственного бюджета. Институциональные механизмы организации предоставления трансфертов местным бюджетам таковы, что их фактическое поступление зависит от точности прогноза поступления с определенной территории налогов и сборов, утвержденная доля которых поступает в виде дотации выравнивания местным бюджетам. Поэтому своевременность и полнота формирования ресурсов местных бюджетов зависят от точности и правильности процедур определения трансфертов и прогнозных показателей.

7. Отсутствие соответствия между плановыми и фактическими показателями формирования и использования финансовых ресурсов государства приводит к возникновению непредвиденных кассовых разрывов в случае превышения прогнозных показателей над фактическими.

8. Существующие институты обеспечения бесперебойного финансирования приводят к тому, что возникающие кассовые разрывы препятствуют своевременному финансированию утвержденных капитальных расходов бюджета. Первоочередное финансирование обеспечивается защищенным статьям бюджета.

9. Значительные объемы кассовых разрывов, возникающих при исполнении местных бюджетов и использовании финансовых ресурсов госу-

дарственных целевых фондов, приводят к появлению дополнительных расходов, связанных с наличием транзакционных издержек, сопровождающих процесс покрытия разрывов. В результате этого увеличивается объем текущих расходов бюджета.

10. Отсутствие сбалансированности Пенсионного фонда Украины и объективные факторы формирования и использования его финансовых ресурсов в течение года приводят к возникновению огромных кассовых разрывов в первом квартале года. Данные разрывы покрываются за счет средств ЕКС, что, в свою очередь, снижает доступность местных бюджетов к данному источнику покрытия кассовых разрывов.

11. Использование средств ЕКС для покрытия временных кассовых разрывов местных бюджетов и государственных целевых фондов приводит к возникновению проблем финансирования других направлений и может быть причиной нецелевого использования средств бюджета. Примером этого является ситуация с нецелевым использованием в 2009 году средств, полученных как плата за продажу прав на загрязнение.

Основными объектами институционального регулирования сбалансированности поступления и использования финансовых ресурсов государства и обеспечения бесперебойного финансирования являются:

- распределение и законодательное закрепление источников доходов по различным уровням бюджетов (государственным и местными; видами местных бюджетов);
- формирование доходов целевых государственных фондов, распределение единого взноса между различными видами фондов;
- распределение и законодательное закрепление источников доходов между общим и специальным фондами бюджета;
- распределение и законодательное закрепление доходов общего фонда местных бюджетов по корзинам доходов, учитываемых и не учитываемых при определении межбюджетных трансфертов;
- определение основных источников формирования бюджета развития как необходимой составляющей специального фонда местных бюджетов;
- формирование механизмов расчета величин межбюджетных трансфертов и других форм межбюджетных отношений;
- планирование доходов бюджетов и государственных целевых фондов как основа для распределения бюджетных назначений между главными распорядителями бюджетных средств;

- определение перечня налогов и сборов, входящих в корзину доходов, на основе которых осуществляется перечисление дотации выравнивания местным бюджетам;
- формирование механизмов перечисления трансфертов местным бюджетам и средств, поступающих из местных бюджетов в государственный бюджет;
- использование инструментов финансирования временных кассовых разрывов местных бюджетов и государственных целевых фондов;
- формирование и использование средств Единого казначейского счета.

Для решения представленных выше проблем предлагаются следующие мероприятия и инструменты институционального регулирования сбалансированности источников формирования и направлений использования финансовых ресурсов государства.

1. Введение норматива (лимита) дефицита государственного бюджета по отношению к ВВП в зависимости от стадии экономического цикла и темпов планируемого или экономического роста (спада):

- 5% ВВП в условиях экономического спада;
- 3% ВВП в условиях экономического роста до 3% в год;
- 2% ВВП в условиях экономического роста 3–5%;
- профицит бюджета в условиях экономического роста, превышающего 5% ВВП.

2. Введение институционального ограничения на удельный вес расходов на обслуживание государственного долга в структуре расходов общего фонда бюджета. Подобное ограничение используется в Бюджетном кодексе Украины при нормировании расходов на обслуживание задолженности местных органов власти. На наш взгляд, на данные цели должно расходоваться не более 2% ВВП и не более 10% расходов общего фонда государственного бюджета.

3. Введение институционального ограничения на размер дефицита Пенсионного фонда Украины как основного источника разбалансированности финансовых ресурсов государства. Так как фактический дефицит Пенсионного фонда Украины покрывается трансфертами из государственного бюджета и ссудами за счет средств ЕКС, а по отчетности фонд является бездефицитным (по кассовому методу), то предлагаемое институциональное ограничение может иметь вид показателя соотношения собственных поступлений к расходам пенсионного фонда. На наш взгляд, данное соотношение не может быть ниже 75%.

4. Установление предельного соотношения государственного прямого и гарантированного долга на уровне не более 50% ВВП. В Бюджетном кодексе Украины содержится подобное ограничение на уровне 60% ВВП, что соответствует требованиям Маастрихтского соглашения для стран, входящих в «зону евро». Вместе с тем стоит принимать во внимание тот факт, что динамика (скорость) накопления государственного долга в Украине превышает аналогичный показатель развитых государств. Поэтому институт-ограничитель для нашего государства должен быть установлен на более низком уровне с целью предупреждения разбалансированности государственных финансовых ресурсов, угрожающей стабильности национальной экономики.

5. Установление законодательного запрета на увеличение уставного фонда государственных компаний и банков за счет выпуска государственных долговых ценных бумаг.

6. Установление минимально допустимого уровня убыточности государственных компаний и банков при утверждении и исполнении финансовых планов в размере – отрицательная прибыль (убыток) до налогообложения должна составлять не более 5% активов на начало планового (отчетного) года.

7. Внесение изменений в бюджетное законодательство по зачислению 50% поступлений от налога на прибыль предприятий к доходам местных бюджетов, причем они должны распределяться между доходами, учитываемыми при определении трансфертов, и бюджетом развития.

8. Введение института-регулятора минимального уровня доходов общего фонда сводных местных бюджетов в структуре доходов общего фонда сводного бюджета. На наш взгляд, его значение должно составлять не менее 45%.

9. Введение института-регулятора сбалансированности доходов и расходов сводных местных бюджетов за вычетом трансфертов. На наш взгляд, максимально допустимое превышение расходов над доходами за вычетом трансфертов должно составлять не более 2% ВВП.

10. Введение института-регулятора размера дефицита Пенсионного фонда Украины как основного источника разбалансированности финансовых ресурсов государства. Так как фактический дефицит Пенсионного фонда Украины покрывается трансфертами из государственного бюджета и ссудами за счет средств ЕКС, а по отчетности фонд является бездефицитным (по кассовому методу), то предлагаемое институциональное ограничение может иметь вид показате-

ля соотношения собственных поступлений к расходам пенсионного фонда. На наш взгляд, данное соотношение не может быть ниже 75%.

11. Введение институционального ограничения на минимально допустимый уровень средств на Едином казначейском счете. На наш взгляд, его целесообразно привязать к ВВП и изложить в следующем виде: остаток средств ЕКС на начало финансового года должен составлять не менее 2% ВВП.

Выводы. Структурно-логическая схема реализации концепции институционального регулирования сбалансированности финансовых ресурсов государства (рис. 1) раскрывает взаимосвязь между ее разделами и предложенными инструментами институционального регулирования, которые используются с целью регулирования динамики индикаторов сбалансированности финансовых ресурсов государства и снижения транзакционных затрат при организации процессов формирования и использования финансовых ресурсов государства.

Реализация положений предложенной концепции позволит, с одной стороны, создать систему сдерживания необоснованного роста дефицита бюджета и государственного долга, снижения остатков средств на ЕКС, а с другой стороны, будет способствовать снижению транзакционных издержек, сопровождающих процесс формирования и использования финансовых ресурсов государства.

Предлагаемые институты-ограничители позволят обеспечить ограничение роста дефицита сводного бюджета, государственного долга, снижения остатков средств на ЕКС. Тем самым будет оказано влияние и на уровень расходов, связанных с обслуживанием государственного долга. Введение институциональных ограничений на объемы бюджетного дефицита и государственного долга, уровень дефицита государственных целевых фондов и финансовых планов государственных компаний позволит сократить расходы бюджета по их финансированию и обслуживанию, уменьшить уровни макроэкономических финансовых рисков.

Установление ограничения на минимально допустимый уровень остатков средств на ЕКС позволит обеспечить стабильность финансирования государственных программ в разрезе как социальных, так и экономических расходов, и снизить уровень транзакционных издержек, сопровождающих процессы использования финансовых ресурсов государства.

Рис. 1. Структурно-логическая схема реализации концепции институционального регулирования сбалансированности финансовых ресурсов государства.

Источник: составлено автором.

ЛИТЕРАТУРА

1. Bush P. Neoinstitutionalism / P. Bush // Encyclopedia of political economy. – 2001. – Vol. 1. – P. 124.
2. Ляшенко В. І. Регулювання розвитку економічних систем: теорія, режими, інститути / В. І. Ляшенко. – Донецьк : ДонНТУ, 2006. – 668 с.
3. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Д. Норт. – М. : Начала, 1997. – 190 с.
4. Ходжсон Дж. Жизнеспособность институциональной экономики / Дж. Ходжсон // Эволюционная экономика на пороге XXI века. Доклады и выступления участников международного симпозиума. – М. : Япония сегодня, 1997. – С. 29–74.
5. Луніна І. О. Шляхи мінімізації впливу фінансової кризи на бюджет України / І. О. Луніна, В. В. Баліцька // Фінанси України. – 2008. – № 12. – С. 22–32.
6. Луніна І. О. Проблеми й перспективи розвитку системи державних фінансів України / І. О. Луніна // Фінанси України. – 2010. – № 2. – С. 3–12.
7. Полозенко Д. В. Фінансове забезпечення місцевого самоврядування – важливий чинник соціально-економічної стабільності держави / Д. В. Полозенко // Фінанси України. – 2010. – № 9. – С. 124–126.
8. Слухай С. В. Удосконалення формування доходів місцевих бюджетів в Україні / С. В. Слухай, О. В. Гончаренко // Фінанси України. – 2007. – № 8. – С. 63–72.

УДК 338:355.511.52

Кривенко В. С.

ЭКОНОМИЧЕСКИЙ МЕХАНИЗМ СФЕРЫ ВЕТЕРИНАРНО-МЕДИЦИНСКОГО ОБСЛУЖИВАНИЯ

Розглянуто основні поняття господарського механізму, необхідні для чіткості розуміння реально діючого економічного механізму сфери ветеринарного обслуговування, його складових елементів. Представлена загальна структура економічного механізму ветеринарної галузі України. Виділені основні принципи його організації та функціонування в умовах перехідної економіки.

Ключові слова: механізм, господарський механізм, економічний механізм, економічний механізм сфери ветеринарного обслуговування.

Рассмотрены и изучены основные понятия хозяйственного механизма, необходимые для четкости понимания и уяснения реально функционирующего экономического механизма сферы ветеринарно-медицинского обслуживания, его составных элементов. Представлена общая структура экономического механизма ветеринарной отрасли Украины. Выделены основные принципы его организации и функционирования в условиях переходной экономики.

Ключевые слова: *механизм, хозяйственный механизм, экономический механизм, экономический механизм сферы ветеринарного обслуживания.*

Considered and studied basic concepts of economic mechanism necessary for the clearness of understanding and getting a clear idea of really functioning economic mechanism of sphere of veterinary service, its component elements. The general structure of economic mechanism of veterinary industry of Ukraine is presented. Basic principles of his organization and functioning in the transitional economy.

Key words: *a mechanism, an economic mechanism, the economic mechanism of veterinary service.*

Постановка проблемы. Экономика Украины в настоящее время находится в состоянии депрессивной стабильности: упала деловая активность, неустойчиво финансовое состояние предприятий, нарушена сбытовая система, усилился диспаритет цен. В связи с этим длительное время агропромышленный комплекс, в том числе и ветеринарная медицина, организуют свою деятельность в стрессовых условиях, что негативно влияет на ее экономическое состояние, во время европейской интеграции и международной кооперации. Поэтому назрела необходимость рассмотрения хозяйственного и экономического механизма как государства в целом, так и его отдельных отраслей – сферы ветеринарной медицины как источника экономической и социальной стабильности Украины. Решение многих актуальных проблем отраслей народного хозяйства тесно связано с формированием экономического механизма, адекватного современным требованиям.

Анализ литературы. Проблема формирования и развития экономического механизма отраслей народного хозяйства является актуальной в современных рыночных условиях и находит свое отражение в результатах исследований многих ученых, таких как О. В. Дудник [1], Ф. В. Зиновьев [2], Ю. М. Осипов [3], А. А. Чухно [4], О. В. Олейник [5], С. В. Мочерный [6] и другие. Вместе с этим, по мнению автора, не могут претендовать на завершенность определения комплекса организационно-экономических проблем, связанных с формированием и функционированием хозяйственного механизма в регулировании экономики.

Разработка высокоэффективного экономического механизма сферы народного хозяйства (в данном случае отрасли АПК – ветеринарно-медицинского обслуживания) требует определения его экономической сущности и структуры.

Существуют различные мнения и подходы в определении сущности экономического механизма, и вместе с термином «экономический ме-

ханизм» в научной литературе встречаются такие понятия, как «хозяйственный механизм», «организационный механизм», «система хозяйствования», «рыночный механизм» и т. п. Анализ литературных источников данного вопроса, показывает, что ключевыми понятиями являются «механизм», «хозяйство» или «хозяйственная деятельность».

Целью данной статьи является рассмотрение механизмов экономической системы, изучение и анализ хозяйственного и экономического механизма сферы ветеринарно-медицинского обслуживания Украины.

Изложение основного материала. Приступив к изучению данной проблемы, необходимо первоначально дать определение самому термину «механизм», что представляет собой «механизм»? В толковом словаре «механизм» – это система, устройство, определяющее порядок какого-нибудь вида деятельности [7]. Понятие «механизм» получает все более широкое распространение в политических, экономических публикациях и выступлениях как удобное общее выражение, когда нет представления о конкретных количественно и качественно измеряемых связях между элементами политических, экономических, организационных структур или отсутствует необходимость в их детализировке. Введенное в обиход журналистской практикой и средствами массовой информации из области техники оно, тем не менее, выполняет свою весьма общую служебную роль, обозначая некоторую область, свойством которой является наличие и соподчиненность отдельных ее участков или звеньев, в процессе действия которых достигается количественный и качественный целевой результат [3].

Научные исследователи данной области, такие как О. В. Дудник [1], Ф. В. Зиновьев [2], Ю. М. Осипов [3] считают, что «механизм» представляет собой внутреннее устройство какого-либо аппарата, приводящее его в действие. По мнению Н. А. Креймера [8], механизм подразумева-

ет под собой систему, определяющую порядок определенных действий. Механизм, с точки зрения экономики, может быть представлен как специфическая совокупность элементов, состояний и процессов, расположенных в данной последовательности, находящихся в определенных связях, отношениях и определяющих порядок какого-либо вида деятельности [7].

Среди огромного разнообразия существующих механизмов в экономике наиболее привлекательным для нас является анализ хозяйственного механизма и составляющего его элемента – экономического механизма.

Хозяйственный механизм – понятие широкое, отражающее определенный срез производственных отношений общества. Многообразие мнений различных ученых позволяет неоднозначно расценивать понятие «хозяйственный механизм».

В самом общем виде хозяйственный механизм сферы ветеринарного обслуживания – это механизм действия экономических законов, представляющих совокупность объективных экономических форм, которые выражают взаимосвязь и взаимодействие экономических потребностей, интересов и стимулов, централизованных и децентрализованных форм управления и хозяйствования. Как конкретный способ хозяйственного функционирования, конкретная система управления экономическим процессом хозяйственный механизм является взаимосвязанной системой конкретных экономических форм, посредством которой реализуется система интересов и действуют законы экономики [6].

Хозяйственный механизм ветеринарного обслуживания представляет собой совокупность механизмов: экономического, организационного, социального и правового. Наибольшее значение для обеспечения эффективного хозяйствования имеет экономический аспект.

Экономический механизм сферы ветеринарной медицины составляет основу всего хозяйственного механизма. Это система элементов, функционально взаимодействующих между собой, объединенных едиными целевыми принципами деятельности. Это совокупность действующих связей между ее объектами (государственными и частными ветеринарными учреждениями, организациями и предприятиями) и внешней средой, направленных на достижение и реализацию единых целей и задач данной системы [9].

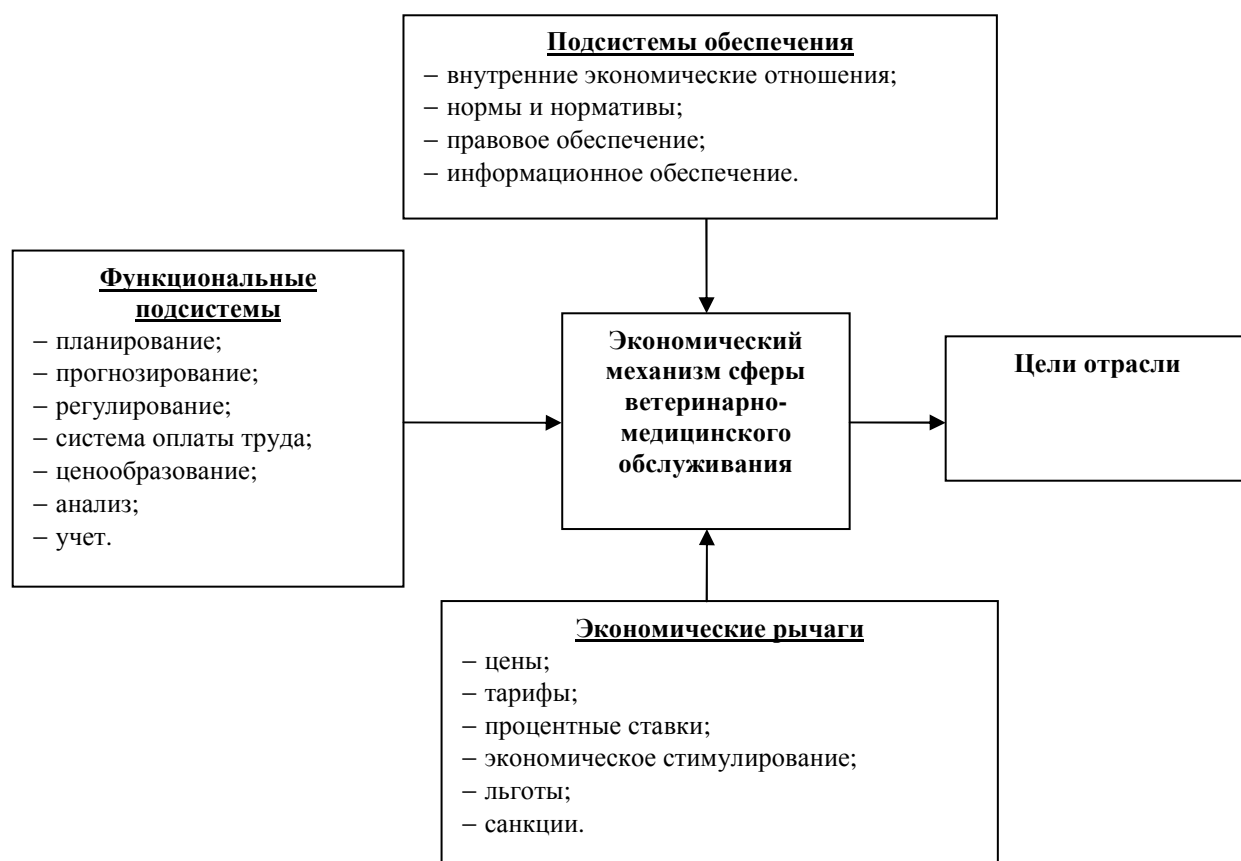
Другими словами, весь экономический механизм сферы ветеринарного обслуживания представляет собой целостностную систему, субъекты которых стремятся к достижению свойственных данной системе целей, если они заинтересованы в ее сохранении и развитии. В

результате, суммарное функционирование субъектов экономических отношений – это целесообразные действия, направленные в единое русло. Правильность организации и управления экономических отношений непосредственно влияет на качество ветеринарно-медицинского обслуживания.

Экономический механизм сферы ветеринарной медицины является частью хозяйственного механизма на уровне отрасли и государства и охватывает экономические рычаги, с помощью которых органы управления ветеринарной медицины воздействуют на субъекты хозяйственной деятельности всех форм собственности для производства необходимых ветеринарных товаров и услуг с наименьшими затратами [10]. Эти отношения следует строить на взаимовыгодной основе, чтобы субъекты службы ветеринарной медицины были заинтересованы в производстве своих услуг, необходимых обществу. Интересы общества должны сочетаться с интересами хозяйствующих собственников, что и определяет эффективность данного экономического механизма. Экономический механизм ветеринарно-медицинского обслуживания проявляется только в действии, и это единственная форма его осуществления.

Основным звеном в системе экономического механизма сферы ветеринарно-медицинского обслуживания выступают экономически самостоятельные, несущие всю полноту ответственности за результаты своей врачебной и финансово-хозяйственной деятельности ветеринарные учреждения (их объединения) различного профиля и назначения, деятельность которых основывается на разных формах собственности, методах управления и финансирования.

Настоящий экономический механизм ветеринарно-медицинского обслуживания состоит из его структурных элементов, таких как финансовое, кредитное, налоговое, бюджетное, таможенное, валютное и ценовое регулирование, развитие инвестиционной, инновационной и внешнеэкономической деятельности, структурная трансформация экономики, разгосударствление и регулирование соотношения форм собственности, конкуренция, формирование государственных и региональных программ на проведение ветеринарных мероприятий, работ, услуг, создание институтов рыночной инфраструктуры, зон функционирования хозяйственного комплекса со специальным экономико-правовым режимом, централизация и децентрализация управления. Экономический механизм ветеринарно-медицинского обслуживания представлен следующей структурой функционально-целевого построения (рис. 1) [10, с. 61–64]:

*составлено автором с использованием источника [10, с. 61–64].

Рис. 1. Функционально-целевая схема построения экономического механизма сферы ветеринарно-медицинского обслуживания.

Исходя из этого нами выделены следующие принципы организации и функционирования экономического механизма сферы ветеринарно-медицинского обслуживания:

- многоукладность экономики ветеринарной медицины;
- частичная хозяйственно-финансовая самостоятельность учреждений службы ветеринарной медицины, основывающих свою деятельность на различных формах собственности;
- социально-экономическая и юридическая ответственность ветеринарных учреждений за результаты деятельности;
- предоставление ветеринарных услуг путем их купли-продажи по ценам, обеспечивающим не только покрытие затрат на эти услуги, но и получение определенной прибыли; кроме того, цены формируются с учетом качества ветеринарных услуг и соотношения спроса и предложения на них;
- финансирование учреждений службы ветеринарной медицины в форме частичного самофинансирования или самофинансирования из выручки от реализации ветеринарных услуг, предоставленных населению, с учетом количества, качества и эффективности; расшире-

ние ответственности за охрану здоровья населения.

Выводы. Экономический механизм сферы ветеринарно-медицинского обслуживания – одна из составляющих его хозяйственного механизма. Он представляет собой совокупность экономических методов, способов, форм, инструментов, рычагов воздействия на экономические отношения и процессы, происходящие в данной сфере. Структура экономического механизма ветеринарной медицины представляет взаимодействие функциональных подсистем, подсистем обеспечения и экономических рычагов, комплекс которых направлен на обеспечение достижения целей данной отрасли.

ЛИТЕРАТУРА

1. Дуднік О. В. Формування ринкового механізму: регіональні особливості : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : спец. 08.01.01 / О. В. Дуднік. – Донецьк, 1998. – 17 с.
2. Зиновьев Ф. В. Формирование эффективных механизмов хозяйствования в агропромышленном комплексе Крыма / Ф. В. Зиновьев. – Симферополь : Таврия, 2001. – 260 с.
3. Осипов Ю. М. Курс философии хозяйства : учебное пособие / Ю. М. Осипов. – М. : Экономика, 2005. – 320 с.

4. Чухно А. Хозяйственный механизм и пути его совершенствования на современном этапе / А. Чухно // Экономика Украины. – 2007. – № 3–4. – С. 60–67.
5. Олійник О. В. Економічний механізм розширеного відтворення в сільському господарстві : навч. посібник / О. В. Олійник. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 288 с.
6. Мочерный С. В. Собственность и хозяйственный механизм в условиях обновления экономики / под ред. С. В. Мочерного. – Львов : Світ, 1993. – 174 с.
7. Энциклопедический словарь по экономике / авт.-уклад. В. Г. Золотогоров. – Минск : Пламя, 1997. – 574 с.
8. Креймер Н. А. Содержание экономического механизма восстановления и развития технического потенциала сельскохозяйственных предприятий [Электронный ресурс] / Н. А. Креймер // Научный электронный журнал КубГАУ. – 2004. – № 04(6). – Режим доступа : <http://ej.kubagro.ru/2004/04/25/>.
9. Грудкин А. А. Организационно-экономический механизм зооветеринарного сервиса : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. экон. наук : спец. 08.00.05 / А. А. Грудкин. – М. : Всероссийский научно-исследовательский институт экономики, труда и управления в сельском хозяйстве, 1994. – 19 с.
10. Амбросов В. Механизмы эффективного функционирования агроформирований / В. Амбросов, Т. Маренич // Экономика Украины – 2006. – № 6. – С. 60–66.

УДК 316.334.55/56

Назаркевич М. Р.

СТРУКТУРА СУКУПНИХ ДОХОДІВ І ВИТРАТ СІЛЬСЬКИХ ДОМОГОСПОДАРСТВ

У статті проведено аналіз обсягу і структури сукупних доходів і витрат сільських домогосподарств. Виявлено надмірно низьку частку в доходах доходів від підприємницької діяльності, а у витратах – видатків на придбання різноманітних видів послуг. Наголошується на зниженні ролі сільського господарства в формуванні доходів сільського населення. Робиться висновок про необхідність вдосконалення розвитку галузі.

Ключові слова: домогосподарство, сукупні ресурси, сукупні витрати, структура, сільське господарство.

В статті проведено аналіз обсягу і структури сукупних доходів і витрат сільських домогосподарств. Виявлено надмірно низьку частку в доходах доходів від підприємницької діяльності, а у витратах – видатків на придбання різноманітних видів послуг. Наголошується на зниженні ролі сільського господарства в формуванні доходів сільського населення. Робиться висновок про необхідність вдосконалення розвитку галузі.

Ключевые слова: домохозяйство, совокупные ресурсы, совокупные расходы, структура, сельское хозяйство.

The article analyzes the scope and structure of total income and expenditure of rural households. We found too low share of the income from business income, and expenditure – expenditure on the purchase of various types of services. Emphasis is placed on reducing the role of agriculture in shaping the income of the rural population. As a result of the economic analysis found that reduced levels of consumption of agricultural products produced in private households, and the scope of its implementation in the market. The conclusion about the need to improve organizational and economic mechanism of development of the industry. Indicates the need to improve financial credit, tax policy and financial support to areas of agricultural enterprises.

Key words: household, aggregate resources, the total cost, structure and agriculture.

Постановка проблеми. Процес відтворення сільських домогосподарств відбувається завдяки наявності в них доходів, завдяки чому вони здатні здійснювати видатки. З плином часу як доходи, так і видатки змінюються за абсолютним розміром і за структурою, оскільки домогосподарства адаптуються до змін у соціально-економічному середовищі свого функціонування. Значний вплив на бюджет домогосподарств мала світова фінансова криза 2008 року. Відстеження тенденцій у їхніх доходах і видатках має важливе

значення і є основою для прийняття управлінських рішень щодо їх регулювання.

Аналіз літератури. Проблема розвитку сільських територій, зокрема підвищення рівня доходів сільського населення, знайшла своє відображення в наукових публікаціях М. Барановського [1], О. Біттера [2], О. Бородіної [3], П. Гарасима [4], М. Махсма [5], Б. Пасхавера [6], М. Талавирі [7], М. Татаревської [8] та ін. Однак в умовах загальної економічної нестабільності, пов'язаної насамперед з наслідками світової фі-

нансової кризи 2008 р., відбуваються значні зміни в доходах і видатках сільських домогосподарств. Поки що вони не знайшли достатнього відображення в науковій літературі.

Мета даної статті полягає у виявленні тенденцій в обсягах і структурі сукупних доходів і витрат сільських домогосподарств, обґрунтуванні пропозицій щодо їх зростання.

Виклад основного матеріалу. Домашні господарства є частиною економіки країни, одним з основних її агентів. Для самовідтворення ці господарства повинні отримувати доходи, серед яких виділяються доходи від власності і трансфертів, наймані праці та самозайнятості. Величина цих доходів – одна з найважливіших характеристик рівня життя. Доходи є досить точною характеристикою того, який обсяг матеріальних та інших благ поступає в розпорядження сім'ї (домогосподарства) в результаті розподілу та перерозподілу валового національного продукту. Одночасно рівень доходів і відповідний рівень і структура споживання є показником соціального статусу людини, її реального місця в суспільстві.

Дослідження доходів населення проводять як вивчення доходів домогосподарств. Відповідно до рекомендацій ООН, домогосподарством вважається група осіб, які досягли між собою певних домовленостей щодо забезпечення власного споживання та споживчих витрат. Домогосподарством може вважатися також одна особа, яка самостійно забезпечує власне споживання [9]. При цьому домогосподарства виступають споживачами різноманітних матеріальних і нематеріальних благ, а також постачальниками ресурсів, насамперед трудових, для інших секторів економіки. В нашій країні важливим джерелом статистичної інформації є баланс грошових доходів і видатків населення, який традиційно складається з часів функціонування радянської економіки. Його складають на основі даних державної статистики, фінансової звітності банків та позабюджетних соціальних фондів. В доходній частині балансу відображаються такі статті: оплата праці; надходження від продажу продуктів сільського господарства; пенсії, допомоги та стипендії; надходження з фінансової системи; доходи від продажу іноземної валюти; інші надходження. Витратна частина балансу має такі статті: купівля товарів, оплата послуг, обов'язкові платежі і добровільні внески, приріст вкладів і придбання цінних паперів, витрати на придбання іноземної валюти, інші витрати.

В нашій країні вибіркове обстеження домогосподарств з 1999 р. проводиться за методикою, прийнятою в міжнародних організаціях. Їхні доходи та видатки класифікуються за такою системою показників: доходи і ресурси домогоспо-

дарства (грошові доходи, загальні доходи, сукупні ресурси, наявні ресурси); витрати домогосподарства (споживчі витрати, грошові витрати, сукупні витрати).

Грошові доходи домогосподарства складаються з суми грошових та натуральних (у грошовій оцінці) надходжень, одержаних членами домогосподарства у вигляді оплати праці (за виключенням прибуткового податку та обов'язкових відрахувань), доходів від підприємницької діяльності та самозайнятості, доходів від власності у вигляді процентів, дивідендів, продажу акцій та інших цінних паперів, надходжень від продажу нерухомості, особистого та домашнього майна, худоби, продукції особистого підсобного господарства та продуктів, отриманих в порядку самозаготівель, соціальних допомог, пенсій, стипендій, грошових допомог від родичів та інших осіб, інших грошових доходів.

Сукупні ресурси домогосподарства складаються із загальних доходів, використаних заощаджень, приросту в обстежуваному періоді позик, кредитів, боргів, взятих домогосподарством, а також повернутих домогосподарству боргів. Цей показник відображає потенційні ресурси домогосподарства, отримані в обстежуваному періоді, незалежно від джерел їх походження.

В сучасних умовах практично кожне сільське домашнє господарство надає власному особистому господарству, яке є його органічною складовою частиною, свою працю, виробничі ресурси, частину наявної у приватній власності землі. Переважна більшість сільських родин надають в оренду свої земельні та майнові паї сільськогосподарським підприємствам. Зайняті в цих підприємствах сільські жителі надають їм також свою працю. Доходами сільських домогосподарств від сільськогосподарської діяльності є вироблені в особистих селянських господарствах сільськогосподарська продукція та продукти харчування, а також доходи від їх продажу на ринку; заробітна плата та дивіденди з сільськогосподарських підприємств, зокрема орендна плата за землю.

Впродовж останніх років в нашій країні відбувався процес скорочення виробництва і споживання продуктів харчування. Це значно знизило рівень продовольчої безпеки, яка є основою національної безпеки країни. В кінцевому рахунку вона знаходить своє вираження у зниженні рівня життя і здоров'я населення. Однак чітко вираженим є покращення показників споживання основних продуктів харчування протягом 2006–2011 рр.

За даними статистики домогосподарств, існують значні відмінності у складі харчових раціонів міських та сільських жителів. Селяни споживають більше, ніж міські жителі, молока та

сиру, сала та тваринних жирів, овочів та картоплі. Зате вони споживають менше м'яса та м'ясопродуктів, яєць, риби і рибопродуктів, фруктів і ягід.

Протягом 2006–2011 рр. відбулися значні зміни в обсязі та структурі сукупних ресурсів сільських домогосподарств Львівської області. Якщо у 2006 р. їх загальний обсяг з розрахунку на одну особу в місяць складав 529,50 грн., то у

2011 р. – 1208,25 грн., тобто в 2,3 разів більше (табл. 1). Зважаючи на те, що інтегрований індекс інфляції (до попереднього року) впродовж 2007–2011 рр. склав 193,3%, можемо констатувати реальне зростання показника величини сукупних ресурсів на одну особу на 18 відсотків. Це означає, що негативні тенденції, породжені світовою фінансовою кризою 2008 р., успішно подолано.

Таблиця 1.

Структура сукупних ресурсів сільських домогосподарств у Львівській області (з розрахунку на одну особу на місяць)*.

Вид ресурсу домогосподарств	2006 р.		2011 р.	
	Всього, грн.	Структура, %	Всього, грн.	Структура, %
Оплата праці	206,52	39,0	524,05	43,4
Доходи від підприємницької діяльності	10,01	1,9	22,15	1,8
Доходи від продажу сільськогосподарської продукції	41,10	7,8	73,71	6,1
Пенсії	125,22	23,6	288,45	23,9
Допомоги, пільги, субсидії та компенсаційні виплати, надані готівкою	12,58	2,4	21,52	1,8
Інші грошові доходи	28,49	5,4	67,19	5,6
Грошові доходи	423,92	80,1	997,07	82,5
Вартість спожитої продукції, отриманої з особистого підсобного господарства та від самозаготівель	93,43	17,6	157,27	13,0
Інші доходи	12,15	2,3	53,91	4,5
Всього сукупних ресурсів	529,50	100	1208,25	100

*Розраховано автором на основі даних джерела [9].

Вищими від середніх темпів зростала така складова сукупних ресурсів домогосподарств, як оплата праці, що стало результатом значного покращення ситуації на сільському ринку праці. Тому питома вага цього елемента у структурі сукупних ресурсів протягом 2006–2011 рр. зросла з 39,0% до 43,4%. Високими були також темпи зростання пенсійних виплат, частка яких зросла з 23,6% до 23,9%. Питома вага всіх інших статей сукупних ресурсів за досліджуваний період знижувалася.

Особливо високими темпами скорочувалися доходи сільських жителів від реалізації продукції сільського господарства та вартість спожитої продукції, виробленої в особистих селянських господарствах. У 2006 р. сумарна частка цих видів сукупних ресурсів складала 25,4%. У 2011 р.

вона знизилася до 19,1%. Якщо на початок досліджуваного періоду частка надходжень від особистого селянського господарства у структурі сукупних ресурсів була вищою від частки пенсій, то у 2011 р. – значно нижчою. Особисте господарство відіграє все меншу і меншу роль у забезпеченні доходів сільських домогосподарств.

Паралельно із збільшенням сукупних ресурсів, сільські домогосподарства збільшували свої витрати. Протягом 2006–2011 рр. обсяг сукупних витрат з розрахунку на одну особу в місяць зріс з 442,49 до 992,01 грн., тобто в 2,2 разів (табл. 2). Найвищими були темпи зростання витрат на оплату послуг. Дещо зросла питома вага витрат на придбання продовольчих і непродовольчих товарів.

Таблиця 2.

Структура сукупних витрат сільських домогосподарств у Львівській області (з розрахунку на одну особу на місяць)*.

Вид витрат домогосподарств	2006 р.		2011 р.	
	Всього, грн.	Структура, %	Всього, грн.	Структура, %
Продовольчі товари	279,92	63,3	636,71	64,2
Непродовольчі товари	85,45	19,3	199,37	20,0
Послуги	32,09	7,3	87,55	8,8
Інші витрати	45,03	10,1	68,38	7,0
Всього сукупних витрат	442,49	100	992,01	100

*Розраховано автором на основі даних джерела [9].

Слід зазначити, що сукупні ресурси сільських домогосподарств Львівської області склада-

ються не тільки з доходів, отриманих всередині країни. Значну їх частину складають кошти, пе-

редані трудовими мігрантами за кордоном. У багатьох домогосподарствах саме вони формують основні витрати на покращення житлових умов, навчання дітей та покращення медичного обслуговування, тобто на споживання. Однак кошти трудових мігрантів потенційно можуть стати джерелом для формування інвестиційних ресурсів у сільській місцевості, зокрема спрямовуватися на розвиток сільськогосподарських підприємств, насамперед фермерських господарств. Водночас у країні відсутня програма залучення цих коштів у розвиток економіки, хоча такі програми розроблені в багатьох країнах з високим рівнем трудової міграції за кордон.

Висновки. Проблему підвищення рівня і вдосконалення структури сукупних доходів і видатків сільських домогосподарств неможливо вирішити лише засобами аграрної політики. При збереженні існуючої структури зайнятості сільського населення більша його частина і надалі буде зайнятою виключно в особистих селянських господарствах. При цьому високою залишатиметься питома вага доходів від їх ведення у структурі сукупних ресурсів, а частка грошових доходів буде низькою. Такі домогосподарства мають край обмежені можливості для того, щоб вийти із зони бідності. Тому державна фінансова підтримка повинна спрямовуватися не на підтримання доходів сільських товаровиробників, а на розвиток сільських територій, малого підприємництва в сільській місцевості, розвиток транспортної інфраструктури з тим, щоб для сільських жителів стали доступними робочі місця в міських поселеннях, розташованих недалеко від місця проживання.

Засобами аграрної політики держави повинні вирішуватися проблеми зростання доходів тих сільських домогосподарств, члени яких зайняті в сільськогосподарських підприємствах. Це заходи, спрямовані на підвищення продуктивності

праці в рослинництві та тваринництві і відповідне зростання заробітної плати. Особливе значення при цьому має створення сприятливого для розвитку сільського господарства економічного середовища, покращення інвестиційного клімату в галузі, впровадження інновацій, зокрема нових сучасних технологій виробництва продукції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський М. О. Про механізми забезпечення збалансованого розвитку депресивних аграрних територій / М. О. Барановський // Економіка АПК. – 2006. – № 11. – С. 124–128.
2. Біттер О. А. Рівень життя сільського населення: проблеми і перспективи / О. А. Біттер. – Львів : Українські технології, 2005. – 288 с.
3. Бородіна О. М. Людський капітал на селі: наукові основи, стан, проблеми розвитку / О. М. Бородіна. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 277 с.
4. Гарасим П. М. Сільські домогосподарства: доходи і видатки / П. М. Гарасим, О. А. Біттер, Й. П. Гнатишин. – Львів : Українські технології, 2004. – 176 с.
5. Махсма М. Б. Методологічні принципи визначення рівня життя сільського населення / М. Б. Махсма // Соціально-трудові відносини: теорія та практика : зб. наук. праць / М-во освіти і науки, молоді та спорту, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана» ; [редкол. : А. М. Колот (голова)]. – К. : КНЕУ, 2011. – № 1/2011. – С. 68–73.
6. Пасхавер Б. Продовольчий аспект подолання бідності / Б. Пасхавер // Економіка України. – 2004. – № 10. – С. 71–76.
7. Талавіря М. П. Організаційно-економічний механізм державної підтримки розвитку сільських територій / М. П. Талавіря. – К. : Вид-во НАУ, 2008. – 384 с.
8. Татаревська М. С. Регулювання рівня життя сільського населення в контексті використання провідного міжнародного досвіду / М. С. Татаревська // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – № 4. – Т. 1. – С. 205–210.
9. Статистичний щорічник Львівської області за 2012 р. Ч.1. – Львів : ГУСЛО, 2013. – 366 с.

УДК 338:574.4.573+628.49

Османов И. Х., Абрамова М. В.

ФОРМИРОВАНИЕ РЕГИОНАЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ПЕРЕРАБОТКИ ОТХОДОВ

Досліджено особливості системи поводження з твердими побутовими відходами в Україні. Виявлено, що низький рівень їх утилізації обумовлений значною диференціацією собівартості переробки відходів у великих містах і сільських районах. Запропоновано регіональну систему переробки відходів на базі системного галузевого підходу. Рекомендовано у регіонах з низькою щільністю населення створити мережу сміттесортувальних станцій та пунктів збору окремих компонент ТПВ, яка централізовано забезпечує сировиною сміттєпереробне підприємство.

Ключові слова: тверді побутові відходи, система поводження з твердими побутовими відходами, системний підхід, регіональна система переробки відходів, організаційна структура, управління, моніторинг, контроль, аналіз, вторинні ресурси.

Исследованы особенности системы обращения с твердыми бытовыми отходами в Украине. Выявлено, что низкий уровень их утилизации обусловлен значительной дифференциацией себестоимости переработки отходов в крупных городах и сельских районах. Предложена региональная система переработки отходов на базе системного отраслевого подхода. В регионах с низкой плотностью населения рекомендуется создать сеть мусоросортировочных станций и пунктов сбора отдельных компонент ТБО, которая централизованно обеспечивает сырьем мусороперерабатывающее предприятие.

Ключевые слова: твердые бытовые отходы, система обращения с твердыми бытовыми отходами, системный подход, региональная система переработки отходов, организационная структура, управление, мониторинг, контроль, анализ, вторичные ресурсы.

The article deals with the problem of formation of effective regional solid waste utilization system. It was investigated peculiarities of waste treatment system in Ukraine. On the basis of waste treatment system analysis it was revealed, that the low level of solid waste utilization have been caused by an essential differences between utilization cost price in a big towns and in an agricultural regions, that is explained by dependence of volume of wastes on the density of population. The changing of utilization technology exceptionally at municipal level is economically not advantageous. Forming of organizational structure only at local level does not allow to work out the flexible enough mechanisms of the solid wastes utilization process management. The regional waste utilization system has been proposed on the basis of system approach. It was offered to create a network of solid waste sorting enterprises and places of separate collection such components as metals, glass, plastic wastes, which would supply by raw materials an waste utilization plant.

Key words: regional waste utilization system, solid wastes, organization structure of waste treatment system, system approach, management, monitoring, control, analysis, secondary resources.

Постановка проблемы. Эффективность хозяйствования как ключевой аспект экономической деятельности любой системы зависит от соотношения полученного эффекта и затрат на его достижение. Сокращение этих затрат и оптимизация их структуры является одним из факторов её повышения. Поэтому важно не только рационально использовать производственные ресурсы, но и потреблять блага таким образом, чтобы снижать их остатки. Из этого вытекает проблема внедрения эффективной системы переработки бытовых отходов.

Анализ последних исследований. Рынок твердых бытовых отходов является одним из наименее развитых в Украине, в то время как в Евросоюзе он является прибыльным и плотно освоенным. Рентабельность переработки мусора за рубежом достигает 50%, в то время как отечественные предприятия демонстрируют этот показатель едва более 12%. Одной из причин является значительная дифференциация себестоимости переработки отходов в крупных городах и сельских районах [1].

По оценкам специалистов, каждый гражданин Украины в среднем производит около 300 кг бытовых отходов, то есть годовая норма их образования составляет в зависимости от региона от 1 до 2 м³, а ежегодное увеличение отходов на душу населения составляет 4–6%, что в 3 раза превышает скорость роста населения. В целом по стране это составляет около 50,5 млн. т или свыше 200 млн. м³. На 1 млрд. грн. ВВП приходится до 6 млн. т отходов. При этом утилизиру-

ется не более 5–8% этого количества. Для сравнения аналогичный показатель в странах ЕС составляет более 65%. Таким образом, существует проблема неэффективности отечественной системы обращения с отходами.

Неэффективность существующей системы обращения с отходами не только отмечается рядом авторов, таких как Б. А. Горлицкий, А. И. Пашенцев, И. С. Семененко, В. Н. Шмигальский, но и подтверждается практикой [2].

Целью данной статьи является анализ системы обращения с отходами в Украине, выявление её особенностей и разработка структуры региональной отраслевой системы переработки отходов.

Изложение основного материала. Согласно Закона Украины «Про відходи», «відходи – будь-які речовини, матеріали і предмети, що утворюються в процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення, та яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення» [3]. В зарубежной практике отходами считаются любые материалы, неизбежно возникающие как результат хозяйственной или производственной деятельности, экономический спрос на которые отсутствует, и имеется необходимость их удаления [4].

Б. А. Горлицкий указывает на то, что на текущий момент не существует системного описания понятий «отходы», «вторичное сырье». Можно добавить, что по-разному трактуется и категория «конечные отходы». С одной стороны,

это остатки производства и потребления, направляемые на уничтожение, с другой стороны, это отходы, поступающие в окружающую среду [2].

В рамках локальной социально-экономической системы твердые бытовые отходы централизованно собираются с помощью системы коммунального управления и концентрируются на специальном предприятии по их уничтожению – полигоне для захоронения ТБО. Поэтому можно с достаточной степенью точности считать, что потоки отходов, произведенных локальной социально-экономической системой, собраны на одном объекте – полигоне или мусороперерабатывающем предприятии.

Вся совокупность потоков отходов, возникающих между их источниками и местом уничтожения, может быть структурирована по критерию вторичного использования. Согласно нему, выделяются потоки вторичных ресурсов и потоки конечных отходов.

Вторичные ресурсы формируются путем сортировки первичных отходов и содержат такие фракции, как бумага, картон, стекло, металл, полимерные материалы. Сортировка осуществляется как в местах первичного формирования отходов, так и в процессе их уничтожения на мусороперерабатывающих предприятиях. Выделенные и отобранные таким образом материалы перераспределяются среди предприятий в качестве вторичных ресурсов и вновь вовлекаются в производство, образуя замкнутую систему.

Данные о морфологическом составе ТБО (макулатура 36,1%, стекло 9,9%, пищевые отходы 12,0%, строительный мусор 7,0%, древесина 6,6%, текстиль 5,7%, полимерные материалы 7,0%, металлы черные 9,0%, металлы цветные 0,4%, кожа и изделия из резины 2,3%, иное 4,0%) свидетельствуют о значительном объеме вторичного сырья, которое может быть выделено. Только в АР Крым потенциальные вторичные ресурсы можно оценить более чем в 144 млн. грн. В целом по Украине ежегодно с отходами теряется 550 тыс. т черных металлов, 3,3 млрд. т макулатуры, 25 тыс. т цветных металлов, 660 тыс. т стекла, 550 тыс. т текстиля.

Таким образом, система обращения с ТБО в Украине не обладает высоким уровнем переработки отходов, один из путей повышения её эффективности состоит в создании условий, технологических и экономических, по стимулированию раздельного сбора и транспортировки их компонент (стекла, полимерных материалов, металлов, органических и пищевых остатков, бумаги и других). При этом объем потоков вторичных ресурсов возрастает, соответственно, сни-

жается масса отходов, подлежащих уничтожению путем сжигания или захоронения на полигонах.

Несовершенство технологии уничтожения не позволяет в полной мере предотвратить поступление остатков переработки отходов в окружающую природную среду. Поэтому в местах их захоронения возникает ещё один источник, порождающий потоки загрязняющих окружающую среду веществ.

Система обращения с отходами в Украине базируется на Национальной стратегии обращения с твердыми бытовыми отходами в Украине, принятой в декабре 2004 года, которая предусматривает формирование институциональной структуры на национальном уровне путем расширения исполнительной власти и ответственности Госжилкоммунхоза и создания в нем отдела мониторинга и контроля за обращением с ТБО, а также внедрения в нем информационной системы управления. Формирование организационной структуры предполагается на местном уровне, то есть путем отделения функций местной власти по наблюдению и контролю от оказания услуг, внедрения лицензирования и поддержки участия частного сектора в оказании услуг по сбору и утилизации ТБО.

Основными компонентами системы обращения с отходами являются подсистемы источников их возникновения, сбора и транспортировки к местам уничтожения, объекты локализации и переработки отходов, система управления и контроля. Таким образом, в Украине функционирует двухуровневая система обращения с ТБО (рис. 1).

В результате анализа структуры данной системы выявлено, что непосредственное управление процессом утилизации осуществляется на муниципальном уровне. Но статистические данные о формировании и накоплении объемов ТБО в регионах Украины свидетельствуют о том, что в большинстве из них величина собранных бытовых отходов недостаточна для обеспечения бесперебойной работы среднего по мощности мусороперерабатывающего завода. Отдельной проблемой является транспортировка ТБО – экономически целесообразно перевозить их на расстояния не более 40 км от места образования, но размещение одного предприятия типа МСЗ не позволяет это выполнить. Следовательно, изменение технологии утилизации исключительно на муниципальном уровне экономически не выгодно. Формирование организационной структуры только на местном уровне также не позволяет разработать достаточно гибкие механизмы управления процессом утилизации отходов.

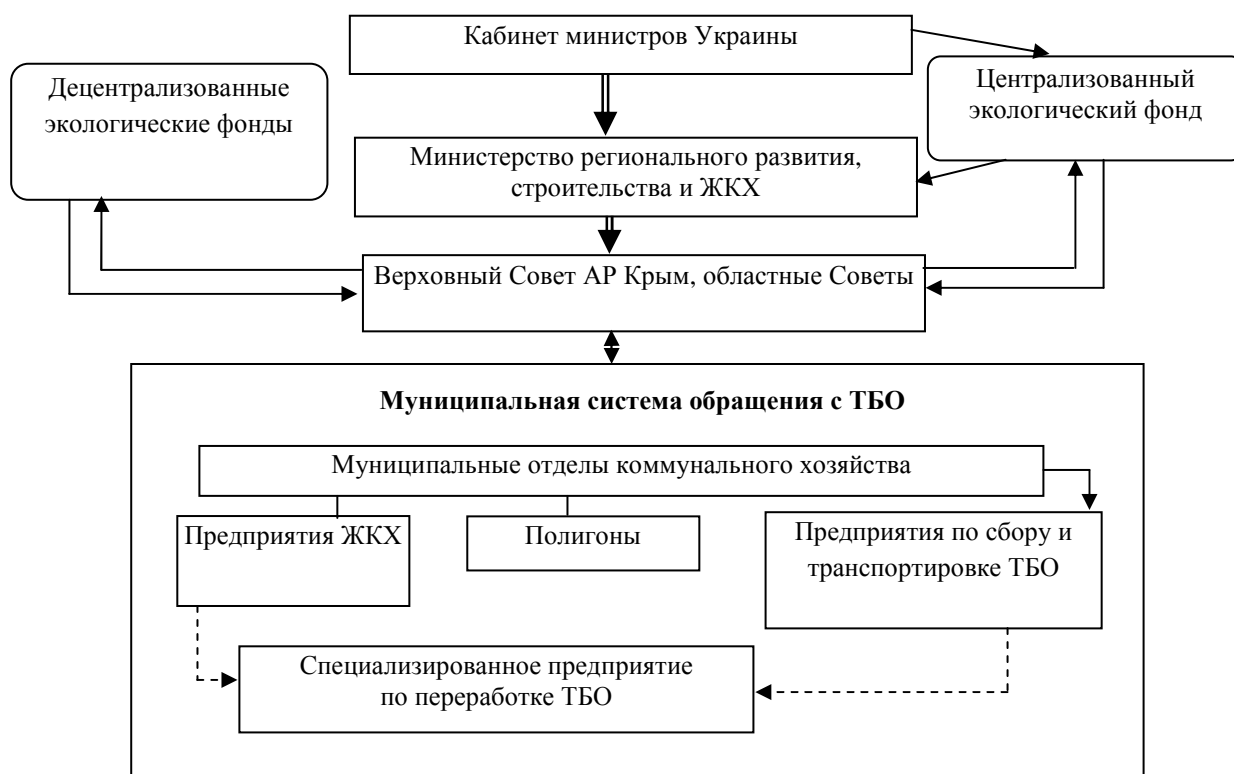

Рис. 1. Структура системы обращения с ТБО в Украине.

Данные отчетов об обращении с отходами региональных статистических управлений областей Украины свидетельствуют о том, что управление и контроль за уничтожением этих продуктов заключаются в выдаче лицензий их на размещение и утилизацию, учете количества мест локализации, их наполняемости, а также контроле за выполнением законодательных норм в сфере обращения с отходами. Не сформирована централизованная система их промежуточной и конечной утилизации, реализации полученных вторичных ресурсов и их распределения. Нет данных о функционировании рынка вторичных ресурсов.

Кроме того, формирование цен на сбор и уничтожение твердых бытовых отходов основано на регламентировании уровня рентабельности этой деятельности в зависимости от вида источника ТБО: рентабельность сбора и транспортировки от населения не должна превышать 15%, от бюджетных организаций и предприятий – 20%, от иных организаций и предприятий – 35%, а не от состава отходов, что существенно повысило бы активность населения по разделному сбору ТБО.

Опыт зарубежных стран показывает, что использование этого подхода существенно влияет на морфологический состав отходов, предназначенных к утилизации. Так, в Германии фирмы, занимающиеся сбором и вывозом мусора, платят полигону за конечную утилизацию 50–75 евро/т,

если мусор отсортирован, и 200 евро/т – без сортировки. Это позволяет существенно сократить объемы перемешанных отходов и снизить затраты на их предварительную подготовку на мусороперерабатывающем предприятии.

Вместе с тем отнесение деятельности по утилизации отходов к сфере услуг не позволяет разработать эффективный механизм управления потоками ТБО с целью минимизации их объема. При формировании цены на услуги по удалению отходов стоимость вторичного сырья, которое может быть извлечено из отходов, энергии, получаемой при их утилизации, никак не учитывается. Следовательно, нет стимулов для их первичной сортировки и более полного использования.

Мировой опыт показывает, что варьирование цены 1 м³ ТБО в зависимости от степени отсортированности существенно влияет на рентабельность его утилизации. Так, в Германии тариф на ТБО в отсортированном виде в 4 раза ниже, чем на сильно перемешанные бытовые отходы. Это стимулирует физических и юридических лиц к применению раздельного сбора компонент ТБО. Особенно это важно в связи с изменением морфологического состава ТБО, в котором доля пищевых остатков снижается, а вклад тары, полимерных материалов за счет расширения использования одноразовой упаковки, посуды, пластиковых пакетов, наоборот, возрастает.

Продукты переработки ТБО в сфере услуг являются результатом побочного производства и, следовательно, не являются целью экономической деятельности. Поэтому при таком подходе не может быть реализован принцип иерархии обращения с отходами, предусмотренный в Национальной стратегии обращения с ТБО: предотвращение их возникновения. Образованные отходы должны рассматриваться как ресурс или утилизироваться, остатки утилизации должны быть экологически безопасно размещены на полигоне, то есть захоронены.

Государственное регулирование в сфере обращения с отходами основано на развитии и использовании системы мониторинга и контроля. Однако наличие огромного количества несанкционированных свалок мусора и их неуклонный рост говорит о неэффективности этой системы в целом. Действительно, штрафы за несанкционированный выброс мусора применяются лишь в 2–3% случаев.

Таким образом, система обращения с бытовыми отходами в Украине должна быть направлена на формирование рынка переработки и утили-

зации ТБО в комплексе с развитием институтов мониторинга и контроля на национальном уровне, а также системы перерабатывающих предприятий, при ценообразовании в этой сфере целесообразно использование принципа «загрязнитель платит» и введения тарифной сетки в зависимости от степени отсортированности ТБО при первичном сборе.

Одной из причин низкой рентабельности утилизации отходов является значительная дифференциация себестоимости переработки отходов в крупных городах и сельских районах. Например, в АР Крым более 60% населения проживает в городах и поселках городского типа, а 37% – в сельской местности, плотность населения в городах составляет в среднем 1036 чел. / км², а в сельской местности – 38 чел. / км². А это означает, что при норме образования ТБО на душу населения в 250 кг в год в сельских регионах образуется 6,1 кг / км² отходов, а в городах – 5095,8 кг / км² отходов. Соответственно, возрастают затраты на сбор и транспортировку ТБО в сельской местности. При этом общая площадь городов составляет 8,8% от площади АРК (табл. 1).

Таблица 1.

Плотность населения по регионам АР Крым.

	Степной Крым		Юго-западный Крым	
	городское	сельское	городское	сельское
Плотность населения, чел. / км ²	432	24	1577	57

В связи этим возникает технологическая проблема сбора отходов и их эффективной переработки. Несмотря на то, что совокупный объем ТБО в целом по региону достаточен для обеспечения работы четырех мусороперерабатывающих заводов (МПЗ) средней мощности, его неравномерное образование по территории делает экономически нецелесообразным введение в эксплуатацию именно такого их количества. Кроме того, с увеличением охвата территории возрастают затраты на транспортировку собранных отходов к месту переработки. Эта проблема характерна для большинства регионов южной, центральной и западной Украины. В крупных городах (Киев, Днепропетровск, Донецк, Харьков) объем ТБО позволяет построить и эксплуатировать более одного МПЗ. Поэтому структура отрасли переработки отходов должна формироваться с учетом особенностей территориального образования отходов [4].

В регионах с преобладанием сельскохозяйственных районов удельный вес затрат на транспортировку ТБО в совокупных затратах может достигать 90%. Эти затраты можно сократить для отдельного МПЗ путем создания сети сортировочных станций объединенной с коммунальной системой сбора и транспортировки отходов.

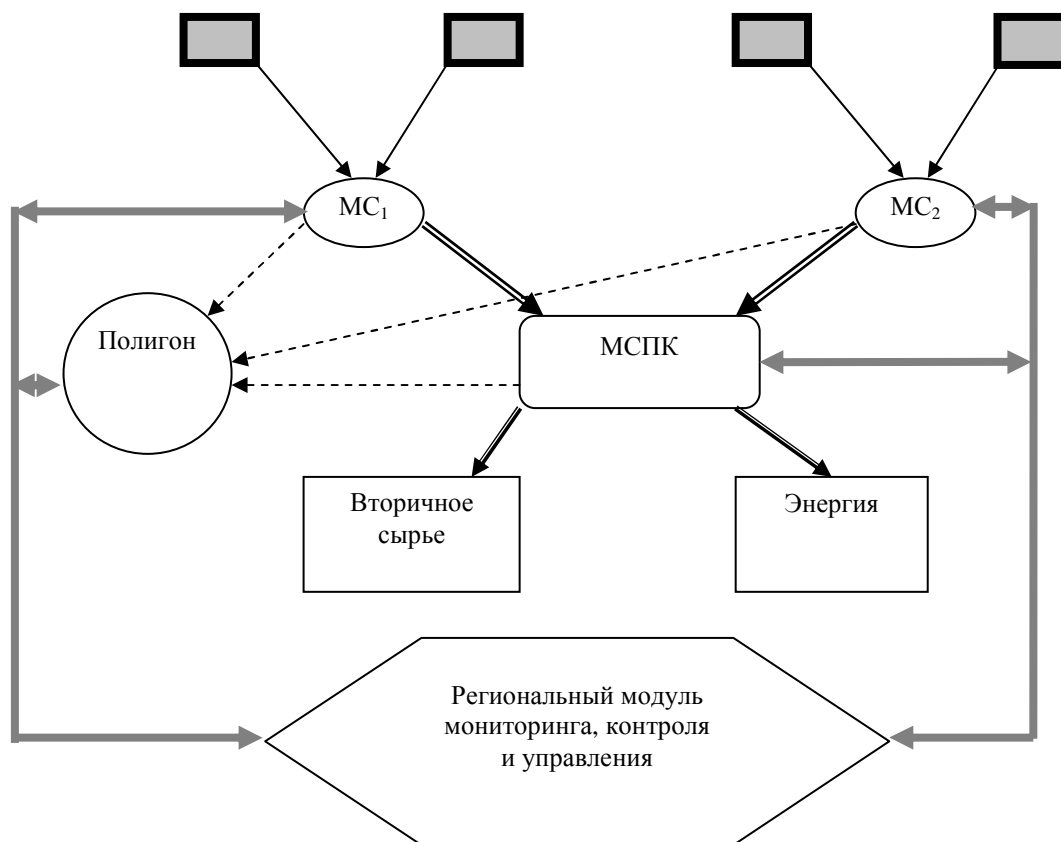
За счет перераспределения расходов по перевозке по системе в целом наблюдается сокращение удельного веса этих затрат. Структура предлагаемой региональной системы переработки ТБО представлена на рис. 2.

С целью оптимизации транспортных расходов и управления процессом обращения с твердыми бытовыми отходами в составе системы должен быть предусмотрен региональный модуль мониторинга, контроля и управления, в состав которого входят отдел информационной поддержки прогнозирования и принятия решений; отдел мониторинга рынка отходов и вторичных ресурсов, так как с развитием переработки отходы становятся производственным ресурсом; отдел регионального отраслевого управления, в функции которого входит планирование, управление и контроль сбора и переработки отходов на региональном уровне. Отделы мониторинга рынка отходов и вторичных ресурсов и регионального отраслевого управления являются компонентами организационной структуры системы отраслевого управления переработкой отходов на национальном уровне.

На основе проведенных экономико-математических расчетов предложено в регионах с низкой плотностью населения создать разветвлен-

ную сеть мусоросортировочных станций и пунктов сбора отдельных компонент ТБО, которая обеспечивает сырьем один МПЗ мощностью от 200 до 400 тыс. т в год. В индустриальных рай-

онах более целесообразно строить систему МПЗ с одновременным развитием межотраслевых связей, позволяющих активизировать рынок вторичных ресурсов.

- МС – мусоросортировочные станции;
- МСПК – мусороперерабатывающий завод;
- ▶ — потоки первичных отходов;
- - -▶ — потоки конечных отходов;
- ==▶ — потоки отсортированных отходов;
- ▶ — информационные потоки и управление;
- — источники первичных отходов.

Рис. 2. Структура региональной системы переработки ТБО.

Выводы. В Украине функционирует двух-уровневая система обращения с ТБО. Государственное регулирование в сфере обращения с отходами основано на развитии и использовании системы мониторинга и контроля. Не сформирована централизованная система их промежуточной и конечной утилизации, реализации полученных вторичных ресурсов и их распределения.

Предлагаемая структура системы переработки отходов носит региональный характер, что обусловлено особенностями образования и сбора отходов. В составе системы предусмотрен региональный модуль мониторинга, контроля и управления. Отделы мониторинга рынка отходов и вторичных ресурсов и регионального отраслевого управления являются компонентами орга-

низационной структуры системы отраслевого управления переработкой отходов на национальном уровне.

Применение данной структуры позволяет снизить экологические риски, связанные с воздействием отходов и продуктов их разложения на окружающую природную среду, сократить количество полигонов по захоронению отходов, а также активизировать отечественный рынок вторичных ресурсов.

ЛИТЕРАТУРА

1. Семененко І. С. Проблема поводження із побутовими відходами в Закарпатській області в сучасних умовах господарювання / І. С. Семененко, О. В. Супруненко // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія Економіка. – Вип. 33. – Ч. 4. – 2011. – С. 114–119.

2. Горлицкий Б. А. Обращение с бытовыми и промышленными отходами – основные изменения стратегии и тактики / Б. А. Горлицкий // Экология и промышленность: научно-производственный журнал. – 2006. – № 3(8). – С. 55–58.
3. Закон України «Про відходи» № 187/98-ВР від 05.03.1998 // Відомості Верховної Ради. – № 36–37. – С. 242–252.
4. Абрамова М. В. Аналіз стану та обґрунтування галузевого підходу до утилізації твердих побутових відходів / М. В. Абрамова, І. Х. Османов // Опережаюче управління інноваційним розвитком економіки : монографія / [В. А. Подсолонко, Е. А. Подсолонко, С. Ю. Цехла и др.] ; под ред. Е. А. Подсолонко ; КО АЭНУ, ТНУ МОНМС України. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2011. – 592 с.

УДК 330.15:504.062

Ресульева Н. Ш.

БИОЭНЕРГЕТИЧЕСКИЙ РЫНОК УКРАИНЫ: УСЛОВИЯ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ

У статті обґрунтовано об'єктивна необхідність формування біоенергетичного ринку в Україні, досліджено умови його розвитку в країні. Проведена оцінка потенціалу біомаси, розкрито можливості його використання. Узагальнено основні позитивні результати, що досягаються за рахунок розвитку ринку біопалива. Робота висвітлює перспективи розвитку сектору біоенергетики і розкриває проблеми і протиріччя в його подальшому формуванні.

Ключові слова: поновлювані джерела енергії, біомаса, біопаливо, біоенергетичний ринок, енерго-незалежність.

В статье обоснована объективная необходимость формирования биоэнергетического рынка в Украине, исследованы условия его развития в стране. Проведена оценка потенциала биомассы, раскрыты возможности его использования. Обобщены основные положительные результаты, достигаемые за счет развития рынка биотоплива. Работа освещает перспективы развития сектора биоэнергетики и раскрывает проблемы и противоречия в его дальнейшем формировании.

Ключевые слова: возобновляемые источники энергии, биомасса, биотопливо, биоэнергетический рынок, энергонезависимость.

In the article the objective necessity of the formation of bio-energy market in Ukraine, studied the conditions for its development in the country. An assessment of the potential of biomass, revealed the possibility of using it. The paper summarizes the main positive results achieved by the development of the biofuel market. The work highlights the prospects for the development of bio-energy sector and reveals the problems and contradictions in its further formation.

Key words: renewable energy, biomass, biofuels, bio-energy market, energy independence.

Постановка проблеми. Енергетический фактор виступає важким показателем рівня розвитку економіки кожної країни. Енергетическі ресурси являються ключовим елементом життєдіяльності населення. Поєтому они представляють предмет активного інтереса со сторони суб'єктів підприємництва, государства и общества в целом. Однакo функціонування енергетических ринків в останні роки супроводжується рядом проблем. Пржеде всего, это стремительный рост уровня энергопотребления в условиях ограниченности мировых энергетических ресурсов. Енергообеспечение и эффективное использование энергоресурсов является одной из наиболее острых проблем и в Украине. Ситуацию, связанную с дефицитом собственных топливных ресурсов, еще более усугубляет использование морально и технически устаревшего оборудования, энергоемких технологий, что в конечном итоге отражается на цене и конкурентоспособности продукции. Это

вызывает необходимость увеличения импорта энергоресурсов, что в условиях ограниченности средств приводит к созданию и накоплению государственного долга и в конечном итоге ставит под угрозу энергетическую безопасность государства [1, с. 6–7]. Важной задачей топливно-энергетического комплекса Украины является снижение доли потребления традиционных энергоносителей за счет энергосбережения и использования возобновляемых источников энергии. Одним из перспективных возобновляемых источников энергии (ВИЭ) в Украине является биомасса. В Украине развитие и использование биотоплива сдерживается и отстает как от внутренних потребностей страны, так и мировой динамики ее развития. С этой точки зрения, перед отечественной наукой стоит неотложная задача – исследовать проблемы, перспективы и преимущества формирования эффективного механизма функционирования рынка биомассы и биотоплива.

Анализ литературы. Проблемы формирования, регулирования и развития рынка биотоплива освещены в работах отечественных и иностранных ученых: Г. Г. Гелетухи, В. А. Дубровина, С. А. Кудри, М. И. Кобец, Г. М. Калетника, О. М. Шпичака, С. М. Кваши, Г. И. Ковтуна, П. И. Гайдуцкого, Х. Штрубенхоффа, О. Гауфе и др. Однако в действующем законодательстве недостаточно изучены перспективы формирования и развития биоэнергетического рынка.

Целью работы является обоснование условий формирования биоэнергетического рынка и исследование перспектив его развития в Украине.

Изложение основного материала. Обеспечение энергетической независимости страны – важнейшая стратегическая задача развития современной Украины. Изучение структуры топливно-энергетического баланса страны свидетельствует, что потребность как в нефти, так и в газе, и в будущем будет удовлетворяться в большей степени за счет импорта, поскольку перспективы расширения их добычи весьма ограничены. Одно из условий успешного решения этой задачи – максимальное увеличение в стратегическом балансе доли энергии, произведён-

ной за счёт собственных энергетических ресурсов, в том числе возобновляемых источников энергии.

Одним из наиболее перспективных возобновляемых источников для Украины является биомасса, экономический потенциал которой составляет более 30 млн. т у. т. / год. Это означает, что Украина имеет огромный потенциал для развития собственного рынка биотоплива, что приобретает особое значение в условиях энергозависимости страны. Однако согласно статистическим данным за 2011 год, доля биотоплива и отходов в общей поставке первичной энергии составляет лишь 1,24% (1,56 млн. т у. т.). И это при том, что в Украине есть все необходимые условия для выращивания зерновых, масличных и других энергетических культур, научный, кадровый и технический потенциал для производства биотоплива, растущая внутренняя потребность в биодизеле и биогазе. Наибольший энергетический потенциал имеют такие виды биосырья, как сельскохозяйственные культуры, отходы древесины, отходы животноводства, жидкие виды топлива из биомассы, твердые бытовые отходы (табл. 1.).

Таблица 1.

Энергетический потенциал биомассы в Украине за 2011 г. [3].

Вид биомассы	Всего образуется, млн. т	% от общего количества	Экономический потенциал, млн. т у. т.
Солома зерновых культур	32	20	3,17
Солома рапса	2,9	70	0,96
Отходы производства кукурузы на зерно	34	52	8,59
Отходы производства подсолнуха	17	67	5,55
Вторичные отходы с/х (лузга, жом)	9,7	77*	0,99
Древесная биомасса	3,9	89*	1,87
Биодизель	–	–	0,35
Биоэтанол	–	–	2,36
Биогаз из навоза	–	–	0,35
Биогаз с полигонов ТБО	–	–	0,26
Биогаз сточных вод	–	–	0,09
Энергетические культуры:			
- тополь, мискантус, ива и др.	20	85	10,30
- рапс (солома)	3,2	70	1,13
- рапс (биодизель)	–	–	0,77
- кукуруза (биогаз)	–	–	1,10
Торф	–	–	0,4
Всего	–	–	38,24

*в среднем.

По разным оценкам, потенциальная установленная мощность в сегменте биоэнергетики может составлять 10–15 ГВт тепла и 1–1,5 ГВт электроэнергии [2].

Однако следует учесть, что энергетический потенциал биомассы не постоянен, и величина его зависит, в первую очередь, от урожайности сельскохозяйственных культур. За последние десять лет величина экономического потенциала

изменялась в пределах от 25 до 38 млн. т у. т. в год [3].

Согласно данным Министерства статистики Украины, в 2011 году было потреблено 57,4 млрд. м³ природного газа (65,43 т. у. т.) [4]. Если учесть экономический потенциал биомассы, показанный в табл. 1, то потребление газа в Украине за счет использования биометана можно будет сократить на 56,07% (рис. 1).

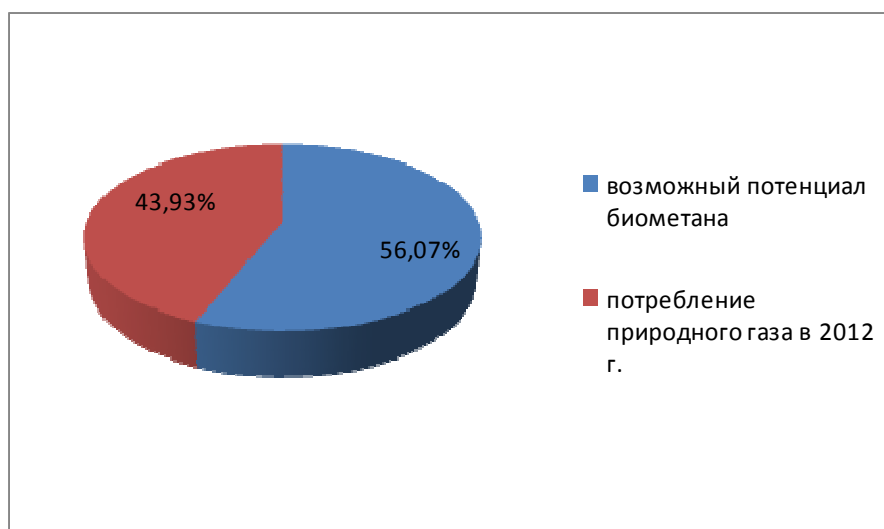

Рис. 1. Доля теоретически возможного количества биометана от общего объема потребления природного газа в Украине.

Таким образом, использование биомассы создает для Украины замечательные перспективы, а возможности ее использования весьма разнообразны (рис. 2).

Рис. 2. Условия развития рынка биоэнергетики и ожидаемый результат [6; 7, с. 63–64].

Так, универсальным энергоносителем, по нашему мнению, является биогаз, получаемый из возобновляемого сырья и органических отходов.

Существует несколько направлений его использования:

- биогаз может применяться на месте его производства в качестве топлива;
- из биогаза можно производить энергию; в то же время можно использовать отходящее тепло, образующееся при этом;
- биогаз, доведенный до природного газа (биометана), может подаваться в общую газораспределительную сеть, которая является от-

личным путем его транспортировки потребителям и энергонакопителям;

- он может также использоваться в качестве автомобильного моторного топлива после очистки и компримирования [5, с. 8].

Идентичность свойств биометана и природного газа позволит использовать уже существующие сети и системы хранения природного газа в Украине, что позволит значительно сократить капитальные расходы. В мировой практике в последнее время быстрыми темпами растет количество биогазовых проектов, направленных на производство и закачивание биометана газораспределительную сеть [5, с. 44–45].

Выполнение обязательств перед Европейским энергетическим сообществом требует от Украины развивать биоэнергетический рынок в соответствии с принципами Европейского сообщества в области биотоплива, отраженными в «Стратегии ЕС по биотопливу». Перспективы развития биоэнергетики в частности и ТЭК Ук-

раины в целом подробно описаны в Энергетической стратегии Украины на период до 2030 года. Согласно Стратегии в 2030 году из биомассы планируется производить энергию в размере 300 ТВт·ч / год, что составляет 9% от общего производства электроэнергии из возобновляемых источников энергии (табл. 2) [2].

Таблица 2.

Динамика выработки электроэнергии из нетрадиционных и возобновляемых источников энергии в 2010–2030 гг., ТВт · ч / год [2].

	2010 год	2015 год	2020 год	2025 год	2030 год
Ветрогенерация	0,1	0,6	1,9	3,8	7,4
Солнечная генерация	<0,1	0,3	0,8	1,4	2,6
Малые ГЭС	0,2	0,4	0,7	1,3	2,1
Биогенерация	<0,1	<0,1	0,2	0,2	0,3
Генерация из других ВИЭ	<0,1	<0,1	<0,1	0,1	0,2
Итого	<0,4	<1,4	3,6	6,8	12,6

Однако есть и определенные противоречия в данном документе. План развития энергетики Украины, предложенный в Энергетической стратегии до 2030 года, противоположен тенденциям в энергетике Европейского Союза. Если в Европе планируют сокращать потребление угля и использование атомной энергии, то в Украине – наоборот увеличивать. Вместе с тем согласно Энергетической стратегии развитие биоэнергетики в долгосрочной перспективе должно происходить на основе экономической конкуренции с традиционными источниками энергии без государственного датирования данного сектора или смежных отраслей, что, на наш взгляд, является неверным и тормозит развитие биосектора. По опыту европейских стран субсидирование и компенсации являются одним из важнейших механизмов стимулирования развития производства возобновляемой энергии и особенно необходимы в Украине на начальных этапах становления биоэнергетического рынка [8].

Выводы. В Украине есть огромный потенциал для развития сектора биоэнергетики, в первую очередь благодаря наличию широкой и доступной сырьевой базы. Однако реализация существующего потенциала осложняется определенными законодательными, финансовыми и организационными барьерами. На наш взгляд, первоочередной стратегической задачей является формирование инфраструктуры биоэнергетического рынка: четкое определение поставщиков и потребителей. При этом крайне важно использовать накопленный развитыми странами опыт бюджетной поддержки, налоговые, административные и другие инструменты, направленные на создание благоприятных рыночных условий развития. На этапе становления биоэнергетического рынка вполне оправданной, по нашему мнению, может быть протекционистская политика госу-

дарства по отношению к национальным производителям биотоплива.

ЛИТЕРАТУРА

1. Мельник А. В. Приоритеты и перспективы развития топливно-энергетического комплекса Украины во взаимодействии со смежными отраслями : автореф. дис. ... канд. экон. наук : спец. 08.07.01 / А. В. Мельник ; Научно-исследовательский институт Министерства экономики Украины. – К., 2006. – 22 с.
2. Оновлення Енергетичної стратегії України на період до 2030 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mpe.kmu.gov.ua/fuel/control/uk/doccatalog/list?currDir=50358>.
3. Гелетуха Г. Г. Місце біоенергетики в проекті оновленої енергетичної стратегії України до 2030 року : перша аналітична записка БАУ № 1 [Електронний ресурс] / Г. Г. Гелетуха, Т. А. Железна. – Режим доступу : <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-1-ua.pdf>.
4. Осауленко О. Г. Україна у цифрах у 2011 році : статистичний довідник / за ред. О. Г. Осауленка. – К., 2012. – 250 с.
5. Виробництво і використання біогазу в Україні / відповід. Р. Шульц ; редкол. Biogasrat e.V. Юрген Кооп Жанет Хохі Дженіфер Фултон Хенрік Персонн ; Рада з питань біогазу з.т. / Biogasrate.V. в партнерстві з Адвокатським об'єднанням «Arzinger». – 2012, травень. – 74 с.
6. Калетнік Г. М. Розвиток ринку біопалив в Україні : монографія / Г. М. Калетнік. – К. : Аграр. наука, 2008. – 461 с.
7. Кириленко И. Г. Формирование рынка украинского биотоплива: предпосылки, перспективы, стратегия / И. Г. Кириленко, В. В. Демьянчук, Б. В. Андрищенко // Экономика АПК. – 2010. – № 4. – С. 62–66.
8. Гелетуха Г. Г. Бар'єри для розвитку біоенергетики в Україні : перша аналітична записка БАУ № 3 [Електронний ресурс] / Г. Г. Гелетуха, Т. А. Железна. – Режим доступу : <http://www.uabio.org/img/files/docs/position-paper-uabio-3-ukr.pdf>.

МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВОГО МЕХАНІЗМУ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ УКРАЇНИ

У статті досліджено методологічні аспекти формування фінансового механізму державного регулювання України. Розглянуто поняття фінансового механізму, його структура та головні компоненти. Подано авторське визначення фінансового механізму державного регулювання економіки України.

Ключові слова: фінансовий механізм, державне регулювання, фінансова система, фінансові інструменти, правове забезпечення, інформаційне забезпечення.

В статье исследованы методологические аспекты формирования финансового механизма государственного регулирования Украины. Рассмотрено понятие финансового механизма, его структура и главные компоненты. Представлено авторское определение финансового механизма государственного регулирования экономики Украины.

Ключевые слова: финансовый механизм, государственное регулирование, финансовая система, финансовые инструменты, правовое обеспечение, информационное обеспечение.

The article investigated methodological aspects of formation of the financial mechanism of state regulation of Ukraine. The concept of the financial mechanism, its structure and main components. Presented by the author's definition of the financial mechanism of state regulation of the economy of Ukraine.

Key words: financial mechanism, government regulation, financial system, financial instruments, legal support, information provision.

Постановка проблеми. Сучасні умови економічного розвитку країни потребують ефективного використання фінансового механізму державного регулювання України. Таким чином, забезпечення сталого розвитку економіки України можливо при постійному вдосконаленні та перетворенні фінансового механізму країни. Внаслідок чого, необхідно поглиблене дослідження теоретико-методичних основ, а також вдосконалення науково-практичних рекомендацій.

Аналіз літератури. Велику увагу дослідженню фінансового механізму приділяють такі вчені економісти, як С. В. Львовчкін, О. М. Ковалюк, О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова, В. М. Опарін, Т. А. Винник, О. П. Кириленко, О. Д. Василик, М. М. Артус, В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик.

Метою статті є узгодження сутності фінансового механізму та визначення структури фінансового механізму як основної складової механізму державного регулювання економіки України.

Виклад основного матеріалу. Специфіка економіки України така, що стабільний економічний розвиток і добробут України, а також її регіонів можливі за умови ефективного, збалансованого регулювання державою всіх механізмів, зокрема фінансового.

Фінансовий механізм втілює намічені державою фінансові заходи в конкретні, адресні, реальні результати, а саме: розширене відтворення фінансових ресурсів, що входять до складу вартості всіх численних елементів суспільного продукту, нематеріальних благ, послуг і цінностей на всіх рівнях і в сферах суспільно-економічного

життя. Різноманіття результатів відтворення викликає відповідне забезпечення форм і методів економічного (господарського) механізму, складовою і невід'ємною частиною якого є фінансовий механізм.

Фінансовий механізм застосовується при організації економіки як державою, так і фірмами та підприємствами. Прогрес у розвитку економіки держави, на нашу думку, в першу чергу, залежить від рівня функціонування цього механізму.

Незважаючи на те, що поняття терміна «фінансовий механізм» широко поширене, хочемо зауважити, що однакових підходів до визначення сутності «фінансового механізму» немає. Існують різні тлумачення вченими поняття «фінансового механізму».

Так, С. В. Львовчкін розглядає фінансовий механізм як сукупність методів фінансового впливу на соціально-економічний розвиток і систему фінансових індикаторів і фінансових інструментів, які дають можливість оцінити цей вплив [1, с. 27].

О. М. Ковалюк визначає фінансовий механізм як «систему фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємств за їх відповідного правового, нормативного та інформаційного забезпечення, а також за відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні» [2, с. 53].

На думку О. Р. Романенко, С. Я. Огородника, М. С. Зязюн, А. А. Славкова, «фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства» [3, с. 47].

Абсолютно ідентичне визначення дає В. М. Опарін: «Фінансовий механізм – сукупність фінансових методів і форм, інструментів і важелів впливу на соціально-економічний розвиток суспільства» [4, с. 55].

Т. А. Винник дає дуже цікаве і доступне поняття: «Фінансовий механізм – це сукупність «деталей», тільки на макрофінансовому рівні, які налагоджено працюють і сприяють поліпшенню ситуації в країні. Всі «деталі» згідно з фінансовими методами та інструментами повинні злагоджено працювати, оскільки в разі виходу з ладу однієї з них, весь процес фінансового управління країною буде під загрозою зупинки» [5, с. 14].

О. П. Кириленко вважає, що «фінансовий механізм – це сукупність конкретних форм і методів забезпечення розподільчих і перерозподільних відносин, утворення доходів, фондів грошових коштів» [6, с. 76].

Фінансовий механізм – сукупність організаційних форм фінансових відносин: порядок формування та використання фондів грошових коштів; методи фінансового планування; форми управління фінансами; фінансове законодавство [7].

Найбільш широке поняття дає О. Д. Василік, він вважає, що «фінансовий механізм – це сукупність форм і методів створення і використання фондів фінансових ресурсів з метою забезпечення різних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [8, с. 21].

В. Д. Базилевич та Л. О. Баластрик представляють наступне визначення: «Фінансовий механізм – це сукупність економіко-організаційних і правових форм і методів управління фінансовою діяльністю держави в процесі створення і використання фінансових ресурсів з метою забезпечення різноманітних потреб державних структур, господарських суб'єктів і населення» [9, с. 18].

Із визначень авторів слідує, що фінансовий механізм включає види, форми і методи організації фінансових відносин, і його складова система враховує елементи ланок і важелів, які змінюються в економічному процесі та відповідають поставленим і певним завданням, пов'язаним з розвитком тієї чи іншої сфери національної економіки.

Основним завданням вдосконалення фінансового механізму на сучасному етапі розвитку України з урахуванням світової практики має бути спрямованість на кінцевий економічний результат суб'єктів господарювання. Ускладнені відносини у фінансовому механізмі можуть виявитися при неправильному (некоректному) застосуванні його важелів, стимулів і т. д. Наприклад, численна кількість ставок податків, неви-

плата дивідендів при низькому доході, введення обмежень в області фінансової зацікавленості господарюючих суб'єктів фінансової системи, призводять до негативної ролі фінансового механізму в суспільстві. Фінансовий механізм державного регулювання, в першу чергу, необхідний для впливу на національну економіку і соціальну сферу через єдину фінансову політику держави.

Розвиток країни, а також соціальна (суспільна) сфера здійснюється через структуру фінансового механізму, який вирішує певні завдання з проблем досягнення реального ефекту державного регулювання національної економіки. Для забезпечення ефективного та стабільного функціонування фінансового механізму держави, велике значення мають норми фінансових відносин і правова регламентація, які є не тільки джерелом, але і регулятором фінансової системи, а тому саме на підставі цього можливо проаналізувати механізм фінансової системи, яка акумулює, розподіляє та перерозподіляє фінансові ресурси держави.

Так, О. М. Ковалюк виділяє шість основних елементів організації економіки фінансового механізму: фінансові методи, фінансові важелі, правове, нормативне та інформаційне забезпечення, фінансову політику [10, с. 54].

М. М. Артус вважає, що фінансовий механізм має трирівневу структуру, де на першому місці діють фінансові методи. Функціонування фінансової системи другого рівня забезпечують фінансові інструменти і на третьому рівні діють фінансові важелі [11, с. 57].

Ми вважаємо, що фінансовий механізм державного регулювання має шестирівневу структуру функціонування фінансової системи:

- фінансові методи;
- фінансові інструменти;
- фінансові важелі;
- правове забезпечення;
- нормативне забезпечення;
- інформаційне забезпечення.

Як і вчені М. М. Артус та О. М. Ковалюк, до першого рівня ми віднесемо фінансові методи – це методи фінансового управління, до яких відносяться планування, прогнозування, кредитування, фінансовий облік, аналіз, фінансовий факторинг.

Планування – сукупність заходів, спрямованих на формування, а також вибір певних дій з метою ефективного управління в майбутньому фінансовими ресурсами.

Прогнозування – наукове обґрунтування передбачення фінансового стану країни в майбутньому.

Другий рівень – фінансові інструменти – це документи, що мають грошову вартість або підтверджують рух грошових коштів, за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку.

Третій рівень – фінансові важелі – це прийоми, дії фінансових методів, при цьому кожен метод використовує свої важелі. Наприклад, метод кредитування використовує такі важелі, як види кредитів, процентні ставки. До фінансових важелів належать ціни, дивіденди, дисконти, ставки податків.

Четвертий рівень – правове забезпечення включає законодавчі акти (укази, накази, постанови, кодекси).

П'ятий рівень – нормативне забезпечення пов'язане з правом: норми, рекомендації та інша фінансова документація.

Нормативне та правове забезпечення необхідно для нормального функціонування фінансового механізму, яке представлено Конституцією України, Законами України та нормативно-правовими актами. Для врегулювання фінансових відносин велике значення мають «Бюджетний кодекс України», Закони України «Про підприємництво», «Про систему оподаткування», «Про підприємства в Україні», «Про власність» та інші.

Шостий рівень – інформаційне забезпечення пов'язано з інформацією різного роду, яке повинне забезпечувати рішення фінансових проблем. Наприклад, інформація про ціни, тарифи, конкурентів, про фінансовий стан та господарських партнерів підприємства.

Ми вважаємо, що всі шість рівнів фінансового механізму державного регулювання взаємопов'язані і взаємозумовлені один від одного. Таким чином, ефективне функціонування фінансового механізму можливо лише при комплексній взаємодії всіх перерахованих вище елементів шостирівневої структури.

Висновок. Таким чином, на підставі проведеного дослідження визначаємо, що фінансовий механізм відіграє провідну роль у всій системі державного регулювання національної економіки країни і має складну шостирівневу структуру функціонування фінансової системи. Держава за допомогою різних методів, важелів, інструментів забезпечує стабільність, а також стимулює економічний розвиток країни. Також ми вважаємо, що фінансовий механізм державного регулювання повинен відповідати наступним вимогам:

- сконцентрувати досягнення кінцевих результатів, які забезпечують соціально-економіч-

ний розвиток як суспільства, так і держави в цілому;

- складати єдину фінансову систему механізму державного регулювання завдяки елементам та фінансового інструментарію;
- забезпечувати узгодження інтересів фінансових суб'єктів господарських відносин згідно системи державного регулювання;
- своєчасно реагувати на постійні зміни в фінансових процесах державного регулювання України.

Також ми вважаємо, що фінансовий механізм державного регулювання є головним учасником фінансової системи, який застосовує в економічному процесі фінансові методи, важелі, інструменти, відповідно до правового, нормативного та інформаційного забезпечення для досягнення поставлених цілей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Львовчик С. В. Фінансовий механізм макроекономічного регулювання / С. В. Львовчик // Фінанси України. – 2000. – № 12. – С. 25–33.
2. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–59.
3. Фінанси : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни. – [2-ге вид., перероб. і доп.] / [О. Р. Романенко, С. Я. Огородник, М. С. Зязюн, А. А. Славкова]. – К. : КНЕУ, 2003. – 387 с.
4. Опарін В. М. Фінанси (Загальна теорія) : навчальний посібник / В. М. Опарін. – [2-ге вид. доп. і перероб.]. – К. : КНЕУ, 2001. – 240 с.
5. Вінник Т. А. Фінансова політика та її вплив на фінансовий потенціал України / Т. А. Вінник // Наука й економіка. – 2012. – № 4(28). – Т. 1. – С. 14–17.
6. Кириленко О. П. Формування інституту місцевих фінансів і місцевих бюджетів України / О. П. Кириленко // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені В. Гнатюка. Серія економічна. Випуск 8. – Тернопіль, 2001. – 101 с.
7. Фінансовий механізм [Електронний ресурс] // Вільна енциклопедія. – Режим доступу : http://uk.wikipedia.org/wiki/Фінансовий_механізм.
8. Василик О. Д. Теорія фінансів / О. Д. Василик. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 383 с.
9. Базилевич В. Д. Державні фінанси : навч. посібник / В. Д. Базилевич, Л. О. Баластрик ; [за заг. ред. В. Д. Базилевича]. – К. : Атіка, 2004. – 368 с.
10. Ковалюк О. М. Методологічні основи фінансового механізму / О. М. Ковалюк // Фінанси України. – 2003. – № 4. – С. 51–59.
11. Артус М. М. Фінансовий механізм в умовах ринкової економіки / М. М. Артус // Фінанси України. – 2005. – № 5. – С. 54–59.